

## Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet

Regeringen beslöt den 30 januari 1997 att bemyndiga chefen för Kulturdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda etableringen av ett Nobelcenter i Stockholm. Samtidigt beslöt regeringen om direktiv för denna utredning, Dir 1997:23. Chefen för Kulturdepartementet utsåg samma dag förre statsrådet Bengt Göransson till särskild utredare och professor Bengt O.H. Johansson till sekreterare. Utredningens assistent har varit Monica Berglund.

Utredningen som nu slutfört sitt arbete, överlämnar härmed ett betänkande med sina överväganden och förslag.

Stockholm i september 1997

Bengt Göransson

Bengt O.H. Johansson

# Innehåll

<b>Sammanfattning</b> .....	7
<b>1 Verksamhetsidén: för vetenskap och kultur</b> .....	13
1.1 Tankar från Nobelstiftelsen.....	13
1.2 Andra länder bygger Nobelmuseer.....	14
1.3 Nobelcentret och dess publik .....	16
1.4 Ett offentligt åtagande? .....	17
<b>2 Tidigare överväganden</b> .....	19
<b>3 Allmänna lokalkrav genererade av verksamhetsidén</b> .....	23
3.1 En central placering med full integritet och hänsyn till stadsbilden.....	23
3.2 Byggnaden och dess utformning .....	24
3.2.1 Hur många besökare blir det?.....	24
3.2.2 Slutsatser om dimensionering .....	25
<b>4 Samarbetsformer och samverkan kring ett Nobelcenter</b> .....	29
<b>5 Förslag till finansieringsmodell</b> .....	33
<b>6 Alternativa lokaliseringar och kostnader</b> .....	35
6.1 Nobelstyrelsens tidigare överväganden och andra för- slag som lämnats till utredningen.....	35
6.2 Utredningens överväganden.....	36
6.2.1 Återanvändning av befintliga byggnader .....	37
6.2.2 Nybyggnad.....	42
<b>7 Sammanfattning om kostnader och kostnadsfördelning</b> .....	51

<b>8</b>	<b>Slutsatser och förslag .....</b>	<b>57</b>
8.1	Jämförelse mellan alternativen.....	57
8.2	Genomförande.....	59
	8.2.1 Kostnadsansvar, statens engagemang.....	59
	8.2.2 En internationell arkitekttävling är nödvändig.....	60
8.3	Utredningens förslag .....	62
	8.3.1 Om nybyggnad, arkitekttävling och fördelat kostnadsansvar .....	62
	8.3.2 Får Nobelcentret någon betydelse för jämställdhet, regionalpolitik och brottslighet? .....	63

## Bilagor

Bilaga 1	Utredningens direktiv .....	65
Bilaga 2	Programskrifter från Nobelstiftelsen .....	69
	Tankar kring ett Nobelmuseum.....	69
	Ytterligare tankar kring ett Nobelmuseum.....	79
Bilaga 3	Statens fastighetsverk, Alternativ lokalisering av Nobelmuseet.....	97
	PM 1996-10-08.....	97
	PM 1996-10-31.....	102
Bilaga 4	Arkitekter SAR Michael Granit och Per H. Reimers, förslag till Nobelmuseum insprängt i berget under Nobelparken vid Strandvägen (utdrag) .....	105
Bilaga 5	Utredningens redovisning av alternativa lokaliseringar, skisser.....	107
	Ombyggnad av Medicinska Kliniken, Serafi-merlasarettet .....	107
	Nybyggnad på Blasieholmen, Stockholms stadsbyggnadskontor .....	113
	Nybyggnad vid Tegelbacken, Stockholms stadsbyggnadskontor .....	114
	Nybyggnad vid Klara sjö, Stockholms stadsbyggnadskontor .....	116
	Nybyggnad i Västra City, Stockholms stadsbyggnadskontor .....	117

## Sammanfattning

Regeringen beslutade den 30 januari 1997 om direktiv (Dir. 1997:23) för en särskild utredare för att utreda en etablering av ett Nobelcenter i Stockholm. Direktiven angav att utredningen skulle

- *beskriva den övergripande verksamhetsinriktningen,*
- *presentera förslag till statens engagemang i projektet i samråd med Nobelstiftelsen,*
- *lämna förslag på olika alternativ för lokalisering,*
- *analysera de ekonomiska konsekvenserna för respektive alternativ och föreslå finansiering för dessa,*
- *ange tidsramar för de olika alternativen och*
- *beskriva de samarbetsformer och den samverkan som kan komma till stånd med kultur- och utbildningsaktiviteter som kan anknytas till ett Nobelcenter.*

Direktiven återges i bilaga 1.

### *Verksamheten vid ett Nobelcenter*

I Nobelstiftelsens vision är ett Nobelcenter i Stockholm ett hus för vetenskap och kultur som kan slå en bro mellan vetenskapen, kulturen och samhället och föra samman naturvetenskap, humaniora, populärvetenskap och forskning. I centret finns utställningar kring prisämnen med tillhörande program- och symposieverksamhet. I verksamheten ingår också ett elektroniskt museum tillgängligt över Internet. Personhistoriska inslag om Alfred Nobel själv och om pristagarna skall finnas med men inte dominera. Fokus sätts i första hand på vetenskapliga och litterära framsteg och bedrifter. Det underliggande syftet är att skapa förståelse hos en bred allmänhet för den vetenskapliga och litterära utvecklingen, för ”konsten att skapa” och för att det ständigt pågående samtalet inom dessa områden är av största betydelse för vår tid. Specifika målgrupper är elever från högstadium och gymnasium i hela landet samt lärare under fortbildning. Med dessa mål är det av största vikt att utställningar och presentationer blir av högsta klass, inte minst konst-

närligt, och att centret ständigt kan ligga i frontlinjen när det gäller att utnyttja de modernaste visualiseringsteknikerna.

*Ett starkt internationellt och nationellt intresse. Tidigare ställningstaganden*

Nobelprisets höga internationella prestige har medfört att det i flera andra länder tagits initiativ till att inrätta museer eller permanenta utställningar kring priset. Hit hör bl.a. ett Nobelmuseum i Skottland som byggs med EU-bidrag i anslutning till en av Nobels gamla fabriker samt planer på permanenta utställningar i samverkan mellan nationella museinstitutioner i Berlin och Washington.

Ett Nobelcenter kan förväntas i icke obetydlig omfattning dra till sig ett visst sponsorintresse från olika näringsgrenar med anknytning till prisämnen. Nobelcentret måste dock stå över alla kommersiella bindningar eller misstankar om sådana. Tilltron till Nobelpriset som belöning för insatser i mänsklighetens tjänst oberoende av partsintressen kan annars befaras minska. Det är därför angeläget att centret till väsentliga delar tillkommer genom offentliga åtaganden i samverkan med Nobelstiftelsen. Denna har anfört att de av Alfred Nobel testamenterade medlen inte kan användas för annat än Nobelprisen och utrednings- och informationsverksamhet i anknytning till dessa. Att använda medel för att driva verksamhet vid ett Nobelcenter saknar stöd i testamentet och grundstadgarna. Stiftelsen är dock beredd att mobilisera resurser externt för själva driften av centret.

Nobelstiftelsen föreslog i december 1994 att konkreta diskussioner mellan regeringen och stiftelsen skulle inledas i syfte att kartlägga förutsättningarna för att realisera ett Nobelmuseum. Motsvarande framställan gällande ett fredsprismuseum i Oslo har av Norska Nobelkommittén lämnats till den norska regeringen. Frågan remitterades till Kulturutredningen för yttrande. Som huvudalternativ förelåg då en lokalisering till Sjöhistoriska Museets lokaler som i sin tur eftersträvalde nya lokaler i anslutning till Vasamuseet.

Kulturutredningen tillstyrkte en sådan lösning på lokalfrågorna men tog inte ställning i övrigt till ett Nobelmuseum som sådant. Regeringen anmälde i 1996 års Kulturproposition att den avser att återkomma till riksdagen med förslag i frågan om lokalisering av Sjöhistoriska museet.

Vi har funnit att det finns ett starkt intresse av att ett Nobelcenter skapas i Stockholm. Intresset knyts både till den högklassiga vetenskapsinformation och kulturverksamhet som centret skall bedriva i en tid då det blivit allt tydligare att vår välståndsutveckling är knuten till kunskapsutveckling. De möjligheter till internationella kontakter och

utblickar som centret skulle ge har också framhållits, liksom dess positiva effekt för Sverige bilden i utlandet. Inte minst är de institutioner som utser pristagare enligt vad utredningen funnit starkt positiva till tillkomsten av centret och kommer att medverka i dess utformning. Stockholms stad bedömer att ett Nobelcenter har stor betydelse för stadens utveckling och har förklarat sig beredd till konkret medverkan i centrets tillkomst.

#### *Nobelcentrets lokalisering, dimensionering och utformning. Kostnader*

Utredningen anser att en byggnad för ett Nobelcenter måste ha en stark egen arkitektonisk identitet med en mycket central placering i Stockholm för att kunna fylla sitt syfte. Utredningen har tagit del av Fastighetskontorets tidigare översikt över tillgängliga och möjliga lokaliseringar samt i samråd med Stockholms stad och Nobelkommittén prövat dessa och några andra alternativ. I detta utredningsarbete har Stockholms stadsbyggnadskontor medverkat med översiktliga lokaliseringsstudier.

En utgångspunkt för utredningsarbetet har givetvis varit överväganden om centrets dimensionering. Vi finner det rimligt anta att ett väl fungerande Nobelcenter med den medieexponering som Nobelprisutdelningarna varje år ger och dess tilltänkta verksamhet med stark anknytning till flera skolämnen kommer att locka en publik bestående av såväl en bred allmänhet som skolklasser, en publik som i storlek bör kunna ligga någonstans mellan Vasamuseets och Nationalmuseets (750 000 resp. 260 000 under 1996). Vi har därför valt att vid våra beräkningar utgå från ett årligt besöksantal om 300 000 till 400 000 personer. Sammantaget med resultatet av överväganden om bl.a. personalantal och ytor för utställningsprogrammet ger detta en byggnad på mellan 8 000 och 10 000 kvm. Det sålunda beräknade lokalbehovet ger en byggnadskostnad på 160–180 miljoner kronor, inklusive inredningskostnader på 10 miljoner kronor, svarande mot en årskostnad på 16,5–18,5 miljoner kronor för byggnad och 1,7 miljoner kronor för inredning. För basutställningar och multimedia har vi beräknat en investeringskostnad på 66 miljoner kronor och för utrustning 8 miljoner kronor. Beloppen är tilltagna med hänsyn till de utomordentligt höga kvalitetskrav som måste ställas i sammanhanget.

Vi delar stadens uppfattning att en förläggning inom Nationalstadsparken inte är tänkbar på grund av bestämmelserna i naturresurslagen. Sådana platser har därför inte prövats av utredningen med undantag för Nobelparken och Sjöhistoriska museets lokaler som tidigare tilldragit sig visst intresse från Nobelstiftelsens sida. Vi har efter

granskning funnit att vi inte vill rekommendera att man går vidare med dessa alternativ. Vad beträffar Nobelparken har staden förklarat att man inte avser medverka till en sådan lokalisering. Vad åter beträffar Sjöhistoriska museets byggnad finner vi att den inte är tillräckligt centralt lokaliserad och att dess tillgänglighet för ett Nobelcenter är beroende av att ersättningslokaler för Sjöhistoriska museet kan anordnas. Det läge invid Vasamuseet som därvidlag förutsatts är beläget inom Nationalstadsparken med tillhörande komplikationer.

Bland de lokaliseringalternativ som vi härutöver studerat närmare kan nämnas återanvändning av Serafimerlasarettet på Kungsholmen, nybyggnad på Blasieholmen bakom Nationalmuseum, nybyggnad i samband med spåröverbyggnad vid Centralen och nybyggnad vid f.d. Järnvägsparken vid Tegelbacken. Det senare alternativet, som är det vi vill förorda, förutsätter att Centralbron förläggs i tunnel enligt Riddarholmskommitténs förslag. Vi är medvetna om att möjligheterna här är beroende av hur överenskommelse kan nås om finansiering av en sådan trafiklösning, en fråga som är föremål för särskilda överläggningar mellan regeringen och Stockholms stad. Läget vid Riddarfjärden mitt emot Stadshuset är dock så enastående, behovet av en länge eftersatt arkitektonisk uppordning av denna exponerade och viktiga plats så stort och nedgrävningen av Centralbron så angelägen för Stockholms stadsbild och trivseln i västra city att vi ändå velat föreslå denna plats. Vårt förord bygger dock på att de nuvarande trafikramperna avlägsnas inom kortast möjliga tid.

Vi finner det självklart – och i linje med de av riksdagen antagna kulturpolitiska riktlinjerna att främja bra arkitektur och formgivning – att ett förverkligande av vårt förslag föregås av en internationell arkitektävling. Denna bör äga rum under kulturhuvudstadsåret som en del av aktiviteterna under detta år.

Vad gäller kostnaderna för att driva centret har vi med bl.a. underlag från Vasamuseets budget räknat med årskostnader om ca 33 milj kronor och med årliga intäkter från entréavgifter, försäljning och viss uthyrning om 19 miljoner. Summa årskostnader skulle därmed bli ca 14 miljoner kronor. Häri ingår ej underhåll av byggnaden.

### *Våra förslag*

Utredningen har arbetat på regeringens uppdrag. Dess uppgift har varit att undersöka under vilka förutsättningar staten och staden kan anta det erbjudande som Nobelstiftelsen, som förvaltare av arvet efter Alfred Nobel, lämnat. Det förslag till ansvarsfördelning som i det följande redovisas har därför sin utgångspunkt i det förhållandet att stiftelsen

ensam har att ta ställning till frågan om ett Nobelcenter överhuvud skall etableras. Stat och kommun prövar om och i vilken utsträckning de kan eller bör medverka.

Efter samråd med Stockholms stad föreslår vi att Nobelcentret byggs vid Tegelbacken och att *staden* på egen bekostnad iordningställer och överlåter erforderlig tomtmark till staten för nyttjande till ett Nobelcenter samt svarar för fastighetsunderhållet. Tomtkostnad för byggbar mark i citylägen kan i dag anses motsvara ca 100 miljoner kronor medan ett åtagande om fastighetsunderhåll motsvarar ca 3,4 miljoner kronor/år. Härtill kommer anslutningsavgifter, plan- och bygglovs kostnader samt kostnader för iordningställande av mark med bl.a. tillfarter och parkering vilka vi föreslår också bekostas av staden. Sådana tillkommande kostnader har vi preliminärt uppskattat till ca 20 miljoner kronor. *Staten* bör enligt vår mening svara för kostnaden för uppförandet av byggnaden med fast inredning samt upplåta byggnaden hyresfritt till Nobelcentret. Det innebär att staten omedelbart avskriver dessa kostnader på ca 160–180 miljoner kronor och påtar sig fastighetsunderhållet. Det senare motsvarar ca 3,4 miljoner kronor/år. På *stiftelsen* bör ankomma att svara för investeringar för verksamheten (66 miljoner kronor enligt ovan) och upprätthållandet av denna (ca 14 miljoner kronor/år). Dock föreslår vi att Tekniska högskolan, Karolinska Institutet och Universitetet får i uppdrag att inrätta doktorandtjänster med placering vid Nobelcentret och med uppdrag att medverka i den publika programverksamheten – en doktorand för varje av Alfred Nobel instiftat prisämne som närmare belyses i centret. Kostnaden för detta är 430 000 kronor/år och tjänst eller 1,720 miljoner kronor/år. Vidare har Forskningsrådsnämnden ställt i utsikt årliga bidrag till centrets forskningsinformation i storleksordningen 1–2 miljoner kronor. Detta innebär sammantaget att staten utöver tidigare angivna kostnader tar ansvar för närmare tre, eventuellt närmare fyra miljoner kronor av driftbudgeten på 14 miljoner kronor.

Vi föreslår att en internationell arkitekttävling ordnas under Kulturhuvudstadsåret 1998 och att 4 miljoner kronor avsätts för detta under budgetåret. Tävligen bör föregås av en s.k. prekvalificering enligt EU:s regler genom vilka särskilt lämpliga arkitektkontor kan utväljas för deltagande. Vidare bör redan under hösten 1997 en organisationskommitté tillsättas med uppgift att ta fram ytterligare erforderligt avtalsunderlag och planförutsättningar samt att utarbeta tävlingsmaterialet.

Det bör vara Statens fastighetsverk som svarar för genomförande av arkitekttävling och byggande. Nobelstiftelsen har att självständigt driva



verksamheten vid Nobelcentret i enlighet med de tankar som återgivits av utredningen.

Vi bedömer med ledning av Ridderholmskommitténs utredning att byggandet bör kunna påbörjas senast fem år efter att beslut om nedgrävning av Centralbron fattats. För byggtiden kan beräknas två och ett halvt år. Det innebär att inflyttning i färdig byggnad kan ske inom åtta år eller under år 2005. Det kan tilläggas att utredningen inte funnit någon annan tillräckligt attraktiv lokalisering där ett Nobelcenter kan antas bli förverkligat väsentligt tidigare.

Vi har funnit att inrättandet av ett Nobelcenter kan få betydelse för jämställdhet mellan kvinnor och män. Centret kommer att innehålla en blandning av aktiviteter och utställningar inom både naturvetenskap och humaniora vilket kan förväntas tilltala såväl kvinnor som män – de senare traditionellt en procentuellt mindre stor besöksgrupp vid kulturinstitutioner. Centret kommer också kunna ge en djupare förståelse för vetenskaplig forskning och stimulans till unga kvinnor att i ökad utsträckning välja naturvetenskapliga utbildningar.

# 1 Verksamhetsidén: för vetenskap och kultur

I detta kapitel beskriver vi verksamhetsidén med dess ambitioner att på ett folkbildande sätt presentera översikter över de ämnesområden inom vilka Nobelpris utdelas, främst fysik, kemi, fysiologi/medicin och litteratur. Målet är bl.a. att i gestaltningar av högsta klass illustrera den vetenskapliga processen och det litterära skapandet och dessas samband med den idéhistoriska utvecklingen. I flera andra länder har initiativ tagits till att skapa Nobelmuseer eller motsvarande. Centret skall vända sig till en bred allmänhet med lärare under fortbildning och elever från högstadiet och uppåt som mer specifika målgrupper. De höga kvalitetskrav man bör ställa på konstnärligt gestaltande, aktuella och pedagogiskt väl genomarbetade presentationer gör att man måste vara beredd att acceptera höga kostnader för dessa och för driften av dem.

Nobelpriset måste stå över alla misstankar om kommersiella bindningar. Nobelcentret bör därför till väsentliga delar komma till genom offentliga åtaganden. Det är också ett nationellt intresse att genom ett Nobelcenter låta svensk publik dra nytta av de internationella nätverk som byggs upp kring prisen.

## 1.1 Tankar från Nobelstiftelsen

Ett Nobelcenter i Stockholm är i Nobelstiftelsens vision ett hus för vetenskap och kultur ("Tankar kring ett Nobelmuseum" samt "Ytterligare tankar kring ett Nobelmuseum", bilaga 2 och 3). I Nobels anda skall en sådan institution slå broar mellan vetenskapen, kulturen och samhället, mellan naturvetenskap och humaniora och mellan populärvetenskap och forskning. Syftet är folkbildande med ambitionen att presentera och ge en översikt över de ämnesområden inom vilka Nobelpris utdelas. Det handlar härvid om att illustrera vetenskapliga problemställningar, förhållanden mellan grundforskning och tillämpad forskning och hur den vetenskapliga processen fungerar men

också belysa frågor om det litterära skapandet och hur förutsättningar för fred kan skapas. Nobelprisen skall behandlas som en del av ett skeende – en katalysator i en process. De skall således sättas in i en vetenskapshistorisk och kulturhistorisk/litterär omgivning. Rimligen bör det finnas plats för en skildring av Alfred Nobel och hans liv, av pristagarna genom åren och frågan om hur det går till att utse Nobelpristagare. De personhistoriska inslagen, vare sig det gäller donator eller pristagare kommer dock enligt planerna inte att dominera. De vetenskapliga och litterära framsteg och prestationer som skall åskådliggöras och förklaras låter sig inte fångas inom ramen för aldrig så autentiska föremål eller miljöer som kan knytas till pristagarna eller donationen.

Gestaltningen av utställningarna och presentationerna skall vara av högsta klass och ta alla sinnen i anspråk. Konventionell museiteknik skall blandas med interaktiva multimedia och samordnas med ett ”elektroniskt museum”. Stark konstnärlig gestaltning av materialet skall eftersträvas. I centret finns också bibliotek, arkiv, föreläsningssal, biograf, butik och kafé samt utrymme för tillfälliga utställningar.

Nobelstiftelsen avser att i väntan på att ett permanent Nobelcenter inrättas förbereda kommande museiverksamhet genom att under perioden 1997–2002 bygga upp en särskild projektorganisation som inleder produktionen av tillfälliga utställningar, etablerar ett internationellt nätverk samt distribuerar dessa utställningar via nätverket. Ansökan om projektanslag för detta ändamål har inlämnats till Crafoordska stiftelsen, Riksbankens jubileumsfond, Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning, Stiftelsen för Kunskaps- och kompetensutveckling, Stiftelsen för Miljöstrategisk forskning samt Stiftelsen för strategisk forskning. Stiftelsen förväntar sig att inom ramen för ett utbyte härigenom även få tillgång till några av de främsta internationella utställningarna om vetenskap och kultur.

## 1.2 Andra länder bygger Nobelmuseer

Den utomordentliga prestige som omger Nobelpriset gör att det finns ett mycket stort internationellt intresse för såväl personen Nobel som för Nobelpristagarna och deras upptäckter och verksamheter. Den hemsida på Internet som nyligen skapats av Nobelstiftelsen uppvisar ett mycket stort antal besökare från hela världen. Hemsidan utvecklas nu med stöd av KK-stiftelsen och Riksbankens jubileumsfond till ett elektroniskt Nobelmuseum. Det Norske Nobelinstitut arbetar med att realisera ett museum i Oslo kring fredspriset. Diskussioner härom pågår med det norska kulturdepartementet. I Airshire, Skottland, där Nobel

drev delar av sin verksamhet, planeras likaså ett Nobelmuseum som skall invigas till hundraårsjubileet år 2001. Anläggningen har erhållit EU-bidrag om ca 60 miljoner kronor. Vidare planerar Deutsches Museum i Berlin och Bonn samt Smithsonian Institution i Washington D.C. inom Museet för Amerikansk Historia att under namnet "Nobel!" bygga upp identiska permanenta utställningar över Nobel och Nobelprisen. Dessa skall enligt planerna stå färdiga på Alfred Nobels födelsedag den 21 oktober 1999 och således utgöra en manifestation inför nästa årtusende. Ur museernas målsättning kan citeras följande:

*"The Nobel Prize is the most famous and prestigious award for scientific, cultural and humanitarian achievement. The Nobel Prize represents a continuum of outstanding scientific discoveries, literary works and humanitarian achievements extending from the beginning of this century, when the Prize was first awarded, to the present and into the future, setting a standard for the 21<sup>st</sup> century. It is the aim of this exhibition to present the man Alfred Nobel, unveil the mysteries of the Prizes and honour the Nobel Laureates and their achievements.*

*The exhibition on Alfred Nobel and the Nobel Prize will attract a wide audience. It will meet the requirements to mediate to the visitors scientifically founded information and to entertain them. The exhibition will try hard to answer a wide spectrum of questions concerning the subject: Everyone has heard about the Nobel Prize, but how many people are aware of the fact that its founder invented dynamite? How was Alfred Nobel's last will translated into reality? The Nobel Prize has developed itself to one of the most important awards, but who decides on them? Who are the Prize Winners and is it justified to call them a modern day aristocracy? Have the Nobel Prize-worthy achievements a social significance? Which modern problems within the Prize-awarding process are there?*

*The answers to these and other questions will be explained with the help of text, graphics, photographs, documents and exhibits, but the exhibition will also cater for specialists. Nobel Laureates will be introduced to the visitors. Some of them will be interviewed, talking on their experiences with the Nobel Prize and its effect on themselves and society. Controversial and new themes on the Nobel Prize offer a platform for research and new knowledge. In particular the catalogue to the exhibition will be the forum for new publications on the subject. A substantial educational programme on the exhibition will be set up for children. The concept of the exhibition 'Nobel Oblige' should be translated into an exhibition which is both informative and scientifically founded and entertaining in order to attract the widest possible audience - with the help of new telecommunication maybe*

*even an audience, which will never walk in person through the exhibition rooms.”*

Även andra utländska intressenter kan fogas till listan över potentiella arrangörer av nobelmuseer eller permanenta nobelutställningar, såväl i USA som Japan (här nämns Columbia University i New York, British Museum i London och Okayama i Japan). Också inom Sverige finns ett dokumenterat stort intresse för presentationer av Alfred Nobel och Nobelpriset med planer på bl.a. vidareutveckling av ett befintligt Nobelmuseum i Karlskoga i anslutning till Alfred Nobels verksamhet vid Bofors och till den omständigheten att det var i Karlskoga som testamentet godkändes vid en rättslig förhandling. Museet har etablerats i Björkborns herrgård som var Alfred Nobels bostad under hans två sista levnadsår och i en intilliggande laboratoriebyggnad i vilken han utförde sina experiment, bl.a. med konstsilke och konstläder. På Björkborn visas många intressanta föremål från hans tid på herrgården, såsom möbler och andra inventarier, en boksamling om ca 1 100 volymer med kommentarer samt laboratorieutrustning. Nobelmuseet i Karlskoga kan med sin autentiska miljö och sitt aktiva programutbud utgöra ett värdefullt komplement till verksamheten vid Nobelcentret i Stockholm.

### 1.3 Nobelcentret och dess publik

Det Nobelcenter som utredningen behandlar skall vända sig till största möjliga publik i syfte att väcka människans intresse för naturvetenskaplig forskning och litteratur. Mer specifika målgrupper är elever från högstadium och gymnasium samt lärare under fortbildning. Det är fråga om ett ”levande” centrum där utställningarna kompletteras med en omfattande programverksamhet bestående av t.ex. föreläsningar, visningar, uppläsningar, teater, musik och film.

Den pedagogiska principen bakom de tilltänkta presentationerna utgår från att besökarna skall föras från det allmänna till det speciella. Först skapas en allmän plattform – gärna berättande och med historiska tillbakablickar – inom de olika prisämnena som sedan byggs på med information om aktuella forskningsområden eller problem som kräver forskning. Olika pris och pristagare lyfts fram för att belysa, fördjupa och exemplifiera sådana frågor. På det sättet skall en förståelse uppnås för den vetenskapliga utvecklingen och för att nya resultat bygger på tidigare insatser som en del i ett ständigt pågående vetenskapligt samtal av största betydelse för vår framtid. Nobelcentret skall ge oss en föreställning om ”konsten att forska och att skapa”. Men centret skall också diskutera och problematisera vårt förhållningssätt till naturvetenskap och teknik och försöka ändra på schablonartade föreställningar om att

teknik och naturvetenskap står utanför ”kulturen”. På samma sätt kan litteraturen anknytas till det diskuterande och aktuella perspektivet, till exempelvis de eviga frågorna om kärleken och döden eller främlingskapet i tillvaron.

Utställningarna kring prisämnen består enligt dessas indelning i särskilda presentationer av fysikområdet, kemi, fysiologi eller medicin, litteratur och fred. Dessutom avser man att presentera ekonomiområdet i anslutning till att ekonomipriset till Alfred Nobels minne utdelas i samband med de egentliga nobelprisen. Om ekonomipriset till Alfred Nobels minne skall belysas i ett kommande Nobelcenter är naturligtvis en fråga för Nobelstiftelsen som emellertid torde få ägnas särskild uppmärksamhet. Detta pris utgör inte en del av testamentets bestämmelser utan utgår till följd av årliga anslag från Riksbanken.

Vid uppbyggandet av de utställningar som skall ingå i centret finns svårigheten att dessa inte som i ett museum i huvudsak kan utgå från befintliga föremål. Sådana finns endast undantagsvis. Materialet måste till övervägande del skapas speciellt för ändamålet. Detta förhållande gör att utställningarna måste göras intresseväckande och fantasi-eggande genom sin konstnärliga utformning. Det ställer särskilda krav på formgivning och utställningsarrangemang och på andra pedagogiska hjälpmedel, som måste vara av högsta internationella klass och ständigt ligga i frontlinjen när det gäller att utnyttja de modernaste visualiserings- och kommunikationsteknikerna. I klartext innebär detta att man i relation till ordinära utställningsarrangemang måste vara beredd acceptera höga kostnader för dessa installationer, deras underhåll och regelbundna uppdatering. Inte minst *driftkostnaderna* blir viktiga att beakta. Utställningarna och arrangemangen i övrigt får under inga omständigheter ”slockna” av brist på skötsel och omsorg om hård- och mjukvara.

## 1.4 Ett offentligt åtagande?

Namnet Nobel och Nobelprisen har sådan prestige att det sannolikt skulle gå att åstadkomma ett Nobelcenter i någon form även i Sverige, helt eller till stor del utan offentlig finansiering. Olika industrigrenar med anknytning till prisämnen kan förväntas i någon form medverka till en finansiering av ett sådant center eller delar av detta. En sådan lösning skulle dock – även om fullständigt oberoende garanterades – leda till en knytning till kommersiella intressen som skulle minska tilltron till Nobelprisets värde som en belöning av en insats i mänsklighetens tjänst oberoende av partsintressen. Utredningen har därför

funnit att det är angeläget att centret till väsentliga delar tillkommer genom offentliga åtaganden i samverkan med Nobelstiftelsen.

Ytterligare skäl att göra Nobelcentret till ett offentligt åtagande är att centret i snäv mening inte skall vara ett personmuseum kring Alfred Nobel utan i djupare mening ett vetenskaps- och kulturhistoriskt center med levande anknytning till aktuell forskning där inte minst ungdomar kan erbjudas möjlighet att skapa sig en djupare förståelse för vetenskapliga problem och litterära frågor. Härtill kommer att tillkomsten av ett Nobelcenter kommer att göra det möjligt för en bred svensk publik att dra nytta av det nationella och framför allt internationella nätverk som byggs upp kring nobelprisen. Ett offentligt åtagande omfattar i detta fall därför väsentligt mer än insatser av ekonomiska medel nämligen också nära samverkan med universitet, högskola och andra vetenskapliga institutioner. Detta torde också vara grunden för utredningsdirektivens beslut att centret skall förläggas till Stockholm.

Vår uppgift enligt direktiven är således att föreslå en lokalisering i Stockholm vilket också är i linje med önskemålet att nå största möjliga internationella och nationella exponering och därmed besökarantal. I sin tur innebär det att vi utgått från att placeringen i Stockholm också måste vara mycket central, dels av tillgänglighets skull, dels för att markera centrets nationella och internationella betydelse.

Förslaget skall därtill vara möjligt att realisera inom en relativt kort tidsrymd.

## 2 Tidigare överväganden

Efter erbjudande från Nobelstiftelsen att samverka i tillkomsten av ett Nobelmuseum i Stockholm behandlades frågan 1995 av Kulturutredningen som ställde sig positivt till att Sjöhistoriska museets lokaler ställdes till förfogande enligt förslaget. Tanken var då att ett nytt Sjöhistoriskt museum skulle byggas intill Vasamuseet. Kostnaden för en sådan byggnad beräknades till ca 108 miljoner kronor vartill skall läggas kostnader för inredning och basutställningar, ca 50 miljoner kronor. Kulturutredningen lämnade därutöver inga synpunkter på utvecklingen av ett Nobelmuseum. Parallellt med diskussionerna i Sverige undersöks för närvarande möjligheterna att inrätta ett fredsmuseum i Oslo.

Under hösten 1993 beslutade stadsfullmäktige i Stockholm att verka för att ett Nobelmuseum skulle inrättas i staden. Tidigare samma år hade Nobelstiftelsens styrelse ställt sig positiv till att utreda möjligheterna att etablera Nobelmuseer i Stockholm och Oslo och uttalat att ett Nobelmuseum endast kunde tänkas i Nobelstiftelsens och prisutdelarnas regi.

I en skrivelse till regeringen den 5 december 1994 erbjöd sig stiftelsen att driva ett Nobelmuseum i Stockholm och föreslog att konkreta diskussioner skulle inledas mellan stiftelsen och regeringen i syfte att kartlägga de ekonomiska och fastighetsmässiga förutsättningarna för att realisera ett sådant museum. En utgångspunkt för diskussionerna borde enligt stiftelsens åsikt vara att denna svarade för driften medan det allmänna tillhandahöll byggnaden.

Stiftelsen hade då gjort vissa förberedande utredningsinsatser genom vilka ett huvudalternativ till lokalisering utkristalliserat sig i form av Sjöhistoriska museets nuvarande byggnad. Sjöhistoriska museet eftersträvade för sin del nya lokaler i anslutning till Vasamuseet. Bakgrunden till framställningen var utöver tidigare nämnda förhållanden att stiftelsen erhållit propåer om inrättandet av Nobelmuseer i USA, Storbritannien, Tyskland och Japan.

Frågan remitterades till Kulturutredningen som i ett delbetänkande 1995-05-10 yttrade sig över dels lämpligheten att överlåta byggnaden



till Nobelstiftelsen, dels den framtida lokaliseringen av Sjöhistoriska museets samlingar. Härvid övervägdes också flyttning av samlingarna till andra städer än Stockholm. Under förutsättning att Sjöhistoriska museets nuvarande byggnad säljs till Nobelstiftelsen föreslog utredningen att nya lokaler anordnas för ett sammanhållet sjöhistoriskt museum vid Galärvarvet i Stockholm i anslutning till Vasamuseet. Förslaget förutsatte att försäljningsintäkterna och eventuellt kompletterande finansiering genom t.ex. donationsmedel skulle vara tillräckliga för att finansiera en sådan lösning samt att Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, som på sin tid donerade medel för uppförandet av Sjöhistoriska museets byggnad, medgav att intäkterna från en försäljning av denna får disponeras på förslaget sätt. Wallenbergsstiftelsen uppgav i sitt yttrande över utredningen att den inte hade något att invända mot en sådan disposition av donationen.

Utredningen redovisade att kostnaden, grovt räknat, för en ny museibygnad åt Sjöhistoriska museet om ca 7 500 kvm (bruttoarea ca 9 900 kvm) kunde uppskattas till 107,5 miljoner kronor (inkl. ränta, exkl. moms) vilket skulle ge en balanshyra på 12,8 miljoner kronor per år. För inredning, utrustning och flyttning hade Sjöhistoriska museet beräknat 16 miljoner kronor och för byggande av nya basutställningar 37,5 miljoner kronor. Försäljningspriset för den befintliga museibygnaden uppskattades till 80 miljoner kronor. Kulturutredningen underströk att kostnadsuppgifterna på grund av tidsbrist inte grundades på beräkningar utan endast på bedömningar. Beräkningarna torde ha utgått från uppskattade kostnader för uppförande av en ersättningsbyggnad för Sjöhistoriska museet vid Vasavarvet. Vad beträffar inrättandet av ett Nobelmuseum redovisade utredningen i övrigt inga överväganden.

Utredningens förslag tillstyrktes i stort av remissinstanserna. Beträffande lokaliseringen av ett Nobelmuseum till Sjöhistoriska museets nuvarande lokaler anförde Tekniska museet att detta skulle kunna leda till ett givande samarbete mellan Tekniska museet och Nobelmuseet då man i sin ägo har många av Alfred Nobels efterlämnade föremål. Här efter inkom Nobelstiftelsen den 26 februari 1996 med en förnyad framställning till regeringen i syfte att åter aktualisera frågan. Till skrivelsen fogades beskrivningar av projektet.

Regeringen anmälde i 1996 års Kulturproposition (1996/97:3, s. 141) att den avser att återkomma till riksdagen med förslag i frågan om lokalisering av Sjöhistoriska museet.

Parallellt har i Oslo frågan om inrättandet av ett fredsprismuseum i Norska Nobelinstitutets regi diskuterats vidare. Utgångspunkten för diskussionerna, som de förs av institutet, är att norska staten skall tillhandahålla byggnad, Oslo By svara för anpassning av byggnaden för dess ändamål och Nobelkommittén svara för verksamheten. För

närvarande diskuteras att utnyttja någon av Norges Banks tidigare byggnader vid Bankplatsen i Oslo på 2 700 respektive drygt 6 000 kvm. Den större av dessa disponeras i dag av Museet för Samtidskunst. Norsk Museumsutvikling har ställt sig positiv till förslaget under förutsättning av att finansieringen kan ordnas. Utredningen "Museum. Mangfald, minne, møtestad" (NOU 1996:7) rekommenderade att lokalfrågan studerades vidare. Enligt Nobelinstitutet är den mindre byggnaden mest lämpad för den tilltänkta verksamheten. Fortsatta diskussioner förs för närvarande mellan Nobelinstitutet och det norska kulturdepartementet. Överläggningar mellan regeringen och Oslo kommun har enligt uppgift ännu inte ägt rum. Frågor om finansiering och lokalisering är således i skrivande stund ännu föremål för överväganden.

### 3 Allmänna lokalkrav genererade av verksamhetsidén

Om ett Nobelcenter skall ha den förväntade betydelsen måste det ha en central placering i Stockholm. Vidare måste byggnaden ha en stark arkitektonisk integritet. Centret får inte upplevas som litet eller dess utbud som begränsat. Generositet i exponeringar och utbud blir avgörande för möjligheterna att skapa ett attraktivt besöksmål.

Med ledning av besökssiffror vid olika museer i Stockholm tror vi att centret bör dimensioneras för ca 400 000 besökare/år vilket motsvarar en byggnad om mellan 8 000 och 10 000 kvadratmeter.

#### 3.1 En central placering med full integritet och hänsyn till stadsbilden

Utredningen bedömer att om Nobelcentret skall kunna spela den framträdande roll i publikmedvetandet och i det internationella samfundet som förutsatts kräver detta i första hand en mycket central placering med stark exponering i Stockholms innerstad, nära till internationella kommunikationer och med möjligheter att anordna av- och påstigning och parkering i samband med turistbusservice. Kravet är så starkt att det bör ta över eventuella synergieffekter med annan mer perifert belägen verksamhet. Under alla omständigheter måste centret framstå med egen identitet och kan inte ingå som en delaktivitet i ett större komplex. Byggnadens läge skall också vara sådant att den tillför stadsbilden kvaliteter och inte skadar estetiska eller kulturhistoriska värden. Utredningen har bl.a. av detta skäl inte velat gå vidare med förslag som kan tänkas medföra skada på Nationalstadsparkens natur- och kulturvärden, vilka förslag för övrigt inte vore möjliga att realisera med hänsyn till naturresurslagens bestämmelser. Detta innebär mycket begränsade möjligheter till lokalisering på Norra eller Södra Djurgården.

## 3.2 Byggnaden och dess utformning

Det har framhållits ovan att en Nobelcenterbyggnad måste ha en stark egen identitet. En sådan identitet skall markeras inte bara i fråga om läge utan också ifråga om utformning. Byggnaden måste genom sitt formspråk uttrycka sin betydelse. Höga arkitektoniska krav måste således ställas på byggnaden. Väljs någon befintlig byggnad måste denna ha en individuell utformning som gör den till en attraktion i sig. En sådan byggnad skall naturligtvis också kunna anpassas till Nobelcentrets speciella lokalbehov utan att väsentliga kulturvärden spolieras. Med speciella lokalbehov menas stora öppna rum som kan utnyttjas för de utställningslandskap som ligger i centrets grundidé. Det handlar också om en byggnad av betydande storlek. Genom förstudier i samband med diskussionerna om utnyttjande av Sjöhistoriska museets byggnad framkom att denna med sina ca 7 000 kvm bruksyta nätt och jämnt förmår inrymma det tänkta programmet. Utredningen är klar över att i en verksamhet som den tilltänkta finns inga absoluta minimikrav på sammanlagda bruksytor. Det torde därför i och för sig vara möjligt att på olika sätt disponera aktiviteterna så att det kan rymmas inom ett ännu mindre utrymme. Dock får inte sparsamheten med utrymme drivas på bekostnad av möjligheten att skapa omväxlande och rika aktiviteter. Centret får inte upplevas som litet eller dess utbud som begränsat. Generositet i exponeringar och utbud blir avgörande för möjligheterna att skapa ett attraktivt besöksmål. Nedanstående beräkningar samt överväganden beträffande möjlig publiktillströmning, ger också underlag för en sådan slutsats.

### 3.2.1 Hur många besökare blir det?

Rubrikens fråga är givetvis svårbesvarad. Mycket hänger på hur väl centret lyckas genomföra sin verksamhetsidé. Dess konkurrensfördelar ligger i begreppet Nobel med det nätverk av kunskap som namnet representerar och den dramatiska mediaexponering som sker i samband med den årliga prisutdelningen samt att utställningarna varje år kommer att aktualiseras i takt med utdelade priser. Dess nackdel ligger i att utställningarna måste byggas upp i huvudsak utan stöd av autentiska föremål. Några jämförelsetal avseende besöksantal på Stockholmsmuseer kan tjäna som diskussionsunderlag. Siffrorna gäller besöksantal under 1996 och är avrundade.

Skansen	1,3 miljoner
Vasamuseet	750 000
Tekniska Museet	190 000
Nordiska Museet	160 000
Nationalmuseum	260 000
Historiska Museet	110 000
Moderna museet	100 000
Sjöhistoriska museet	100 000
Östasiatiska museet	60 000

Erfarenheten är att nya museer de första åren uppnår en besöksnivå som sedan inte går att fullt ut upprätthålla. Således hade Vasamuseet första året över en miljon besökare. Utredningen finner det rimligt att utgå från att Nobelcentret efter ett par år kan stabiliseras omkring ett besöksantal som bör ligga väsentligt över Tekniska museet men under Vasamuseet. Minst 300 000 besök/år borde således kunna vara ett rimligt antagande. Med hänsyn till att institutet inte får upplevas som för trångt och bli svårt att vidareutveckla har vi stannat för att i våra beräkningar utgå från ett antagande om ca 400 000 besökare. Det kan här nämnas att Det norska Nobelinstitutet antar att man kommer att kunna locka åtminstone 130 000 besökare till sitt fredprismuseum inom den betydligt mindre folkrika osloregionen där det mest besökta museet når upp till ca 350 000 besökare (Kon-Tiki).

### 3.2.2 Slutsatser om dimensionering

Nobelcentret kan således med utgångspunkt dels från verksamhetsprogrammet, dels från ett beräknat besökarantal om upp till ca 400 000/år – med en beräknad volym om max 1 500 personer samtidigt närvarande vid speciella tillfällen – dels också från erfarenheter av nyinrättade museer beräknas behöva följande programytor (ytmått avser lokalarea, dvs. bruksytan utan konstruktioner etc. och är ungefärliga):

- Utställningar (utrymmen för fasta ämnesutställningar, tillfälliga utställningar, ”Panteon” eller introduktionsutställning, multimediaexponeringar) 3700 kvm
- Entré med reception och information inkl. separat gruppentré 300 kvm
- Butik och bokshop inkl. biutrymmen (lager, personalrum) 200 kvm

– Kapprum, toaletter (ca 30 toaletter med för- delade på entréer och i utställningar), skåp, Arrangemang för skolklasser	225 kvm
– Kafé/restaurang med möjlighet till separat kvälls- entré	500 kvm
– Hörsal, biosalong för 450 pers + scen/podium	450 kvm
– Biutrymmen till hörsal (apparatur, förråd, Loger med toaletter o dusch	100 kvm
– Separat foajé till hörsal	300 kvm
– Bibliotek och arkiv inkl. bildarkiv och arkiv Nya media	300 kvm
– Grupprum för undervisning och föreläsningar, 3 st	200 kvm
– Verkstäder inkl. foto	300 kvm
– Förråd	100 kvm
– Arkivmagasin (arkivklass m styrt klimat. Bl.a. för inlånat material vid tillfälliga utställningar)	75 kvm
– Inlastning, uppackning m.m.	75 kvm
– Kontor (ca 25 tjänsterum varav ledning 3 pers, program- verksamhet 4 pers, bibliotek och arkiv 4 pers, forskar- och doktorandrum, biljetter, bokning, information 5 pers, marknadsföring 4 pers, drift- och lokalansvar 4 pers)	300 kvm
Utställnings- och multimediaproduktion 5 pers (inkluderar IT-verksamhet)	100 kvm
Sammanträdesrum	40 kvm
Närförråd, kontorsteknik	30 kvm
<b>Summa lokalarea för verksamheten</b>	<b>7295 kvm</b>
Personalrum (matrum, vilrum, omklädning, toaletter)	65 kvm
Lokalvård	30 kvm
Soprum	10 kvm
<b>Summa lokalarea för verksamhet och personal</b>	<b>7400 kvm</b>
– Kommunikationsytor (ca 30% av ovanstående exklusive utställningar)	1000 kvm
<b>Total lokalarea (LOA)</b>	<b>8500 kvm</b>

– Driftutrymmen (fläktrum, undercentraler, hissmaskinrum m.m.), schakt och trapphus	900 kvm
<b>Övrig area (ÖVA)</b>	<b>900 kvm</b>
<b>SUMMA bruksarea (BRA)</b>	<b>9500 kvm</b>

I ovanstående sammanställning har inte tagits med tillgång till inhägnad lastgård eller lastplats. Den sålunda beräknade bruksarean motsvarar enligt gängse beräkningssätt ca 10 000 kvm bruttoarea, dvs. lokalarea plus omslutande byggnadsdelar (BTA). Utredningen har av detta dragit slutsatsen att den borde inrikta sina undersökningar av alternativa lägen från utgångspunkten att den erforderliga bruttoarean uppgår till mellan 8 000 och 10 000 kvm BTA.

## 4 Samarbetsformer och samverkan kring ett Nobelcenter

Det finns ett starkt intresse från olika institutioner att samverka kring vetenskaps- och litteraturinformation i ett Nobelcenter. Stockholms stad är beredd till konkret medverkan i tillkomsten av ett sådant center som kan få stor betydelse för stadens utveckling. Forskningsrådsnämnden är beredd att anslå medel för forskningsinformation vid centret och Stockholms universitet, Karolinska institutet och Tekniska Högskolan är intresserade av att doktorandtjänster knyts till Nobelcentrets pedagogiska verksamhet.

Vi har i överläggningar med olika parter funnit att det finns ett starkt gemensamt intresse av att ett Nobelcenter skapas i Stockholm. Det gäller såväl den högklassiga vetenskapsinformations- och kulturverksamhet som centret skall bedriva samt dess betydelse som en slagkraftig och samlad manifestation av Sveriges betydelse i den internationella utvecklingen inom vetenskap, teknik och humaniora i en tid där välståndsutveckling är starkt knuten till kunskapsutveckling. Ännu viktigare är dock den möjlighet till internationella kontakter och utblickar som centret kan förmedla.

Namnet Nobel och Nobelpriset ses således som en starkt underutnyttjad potential när det gäller att förmedla en positiv Sverigebild – en bild som kan upprätthålla eller skapa förtroende och goodwill. Det kan hävdas att kännedomen om Nobel många gånger är större utomlands än vad kunskapen om Sverige är. Nämnden för Sverigeinformation i utlandet, som har till uppdrag att samordna sådan information från självständiga parter som Svenska Institutet, Exportrådet, Sveriges Rese- och Turistråd och Invest in Sweden Agency, har därför inför utredningen framhållit betydelsen av centret och att det får en sådan placering att det omedelbart kan upplevas av utländska besökare.

För Stockholms stads del bedöms Nobelcentret ha sådan betydelse för stadens utveckling att staden, som framgår av kapitel 5, är beredd att konkret medverka i centrets tillkomst. Det handlar här inte bara om



stadens ekonomiska utveckling utan också om tillkomsten av ett nytt icke-kommersiellt kulturutbud i stadens centrum av ett delvis nytt slag.

Från vetenskapssamhällets sida gäller att de institutioner som utser pristagare, nämligen Vetenskapsakademien och Karolinska institutet, är starkt positiva till tillkomsten av centret. Detsamma gäller Svenska Akademien som svarar för litteraturpriset. Medlemmarna i de skilda priskommittéerna har således engagerat sig i att ta fram programmet för centret och dess verksamhet. Detta engagemang kommer att fortsätta och borga för att verksamheten hålls på en hög nivå.

Forskningsrådsnämnden finner det värdefullt att centrets inriktning blir den föreslagna, således att det vetenskapliga *arbetsättet* sätts i fokus (hur ställs de vetenskapliga frågorna och hur hänger den processen samman med sin tidsepok). Nämnden ser centret som en viktig möjlighet att sprida forskningsinformation till nya målgrupper utan akademisk tradition och finner det rimligt att i framtiden bidra till centrets forskningsinformation med årliga belopp i storleksordningen 12 miljoner kronor.

Stockholms universitet har dokumenterat intresse av forskningsinformation till skolor i naturvetenskapliga ämnen. Således driver Fysikum vid Stockholms universitet sedan maj 1996 ett pilotprojekt med stöd av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse som syftar till att bygga upp ett vetenskapslaboratorium där skolklasser kan tillbringa en dag med intressanta och avancerade fysikexperiment i vetenskaplig omgivning. Bakgrunden till projektet är iakttagelsen att de naturvetenskapliga utbildningarna tappat mark och uppfattningen att detta till en del beror på att undervisningen i dessa ämnen inte har förnyats i tillräckligt snabb takt. De kunskaper som lärs ut, säger man, ligger ofta långt från forskningsfronten och eleverna känner därför inte den spänning och stimulans som är drivkraften bakom god forskning. Tanken är att projektet skall flytta in i ett blivande Vetenskapens hus som Stockholms universitet planerar att inrätta i anslutning till det Fysikcentrum man begärt tillstånd få uppföra vid Albano.

Forskningsinformationen vid Nobelcentret kommer att få en mer övergripande karaktär och fokusera på andra frågor än det experimentella. Nobelcentrets verksamhet skiljer sig därför också från det Science Center som under en längre tid diskuterats. Någon dubblering av verksamheterna behöver därför inte befaras. Däremot bör Nobelcentret kunna dra nytta av erfarenheterna från de här nämnda, praktiskt experimentinriktade verksamheterna samt bygga upp en givande samverkan. Vidare har Tekniska Museet deklarerat starkt intresse av att samarbeta med Nobelcentret.

Vidare ingår det i Nobelcentrets verksamhetsidé att knyta doktorander i prisämnena till centrets pedagogiska verksamhet och då inte bara

den naturvetenskapliga delen. Bakom det ligger samma tanke som redovisats ovan: endast kontakten med den levande, aktuella forskningen kan göra forskningsinformationen fängslande. Från universitetets och Tekniska Högskolans sida ser man positivt på ett sådant samarbete, som dock inte kan finansieras över universitetets eller högskolans budget.

Vi finner för vår del att det vore angeläget om Stockholms Universitet, Karolinska Institutet och Tekniska Högskolan skulle kunna erhålla särskilda statsanslag för att bedriva en sådan verksamhet och anser att ett belopp om 1,72 miljoner kronor/år bör avsättas i anslaget för högre undervisning för att finansiera en doktorandtjänst i vart och ett av prisämnena fysik, kemi, fysiologi/medicin och litteratur.

Som ytterligare motiv för detta kan anföras att det är ett välkänt pedagogiskt faktum att inläring och förståelse underlättas av att man själv undervisar i samband med läroprocessen och således tvingas bearbeta sina nyvunna kunskaper.

Den breda representation från forskningsvärlden som finns i Nobelstiftelsens beslutande organ gör att det för en god samverkan med olika institutioner väsentliga nätverket redan existerar.

## 5 Förslag till finansieringsmodell

Anskaffande av fastigheter och motsvarande för inrättande av ett Nobelcenter med nobelprismedel saknar stöd i Alfred Nobels testamente. Annan finansiering måste sökas. I Nobelstiftelsens erbjudande ingår att svara för centrets driftskostnader genom medel som anskaffas på annat sätt. Vi finner det rimligt att staten och staden gemensamt svarar för byggande och underhåll av byggnaden varvid staden tillhandahåller tomt och svarar för framtida fastighetsunderhåll medan staten åtar sig byggnadskostnaden. Genom inrättande av doktorandtjänster vid Nobelcentret inom prisämnen tillförs dess forskningsinformation kvalitativa resurser. Anslag från Forskningsrådsnämnden kan förväntas.

Vid en diskussion om hur finansieringen av det tillänkta Nobelcentret skall ske är det väsentligt att utgå från att annan användning än utdelning av de stipulerade nobelprisen och omkostnader i samband med detta saknar stöd i Alfred Nobels testamente och stiftelsens stadgar. Förvärv av exempelvis fastigheter med hjälp av de donerade medlen kan således endast ske i placeringssyfte. Nobelstiftelsen är därför hänvisad att finansiera sin del av ett åtagande i ett Nobelcenter genom medel som på annat sätt ställts till stiftelsens förfogande.

Stiftelsen har inför utredningen, liksom i tidigare sammanhang, anfört att man finner det naturligt att Stiftelsen svarar för uppbyggandet av utställningar och annan utrustning i centret, liksom för personal och driftskostnader (inkl. bevakning) utöver fastighetsunderhåll. Stiftelsen bedömer det möjligt att på egen hand ordna finansiering till ett sådant åtagande. Övriga insatser skulle således enligt denna modell vara skattefinansierade.

Vidare har Stiftelsen, som tidigare redovisats, framhållit att vissa doktorandtjänster från universitetet borde kunna knytas till centret och att doktoranderna härvid skulle bistå med visningar och liknande vid sidan av den egna forskningen. Vi biträder denna åsikt av motiv som framgår av föregående kapitel och anser att de relevanta utbildnings-

institutionerna bör tilldelas medel som gör det möjligt att realisera förslaget om doktorandtjänster knutna till Nobelcentret.

Vi har inhämtat att Nobelcentrets verksamhetsidé bedöms vara av så stort intresse att Forskningsrådsnämnden anser sig kunna ställa i utsikt substantiella årliga anslag till den forskningsinformation som skall äga rum inom den tilltänkta programverksamheten.

Vid överläggningar med Stockholms stad har framgått att staden under vissa förutsättningar beträffande Nobelcentrets läge bör kunna svara för tomt-, plan-, bygglovs- och anslutningskostnader samt kostnaden för underhåll av byggnaden. För statens del skulle det således gälla att svara för själva byggnadskostnaderna.

Beträffande storleken av statens och övriga medintressenters engagemang som skulle bli följden av denna modell, som utredningen för sin del vill tillstyrka, återkommer utredningen i kapitel 7 och 8.

## 6 Alternativa lokaliseringar och kostnader

Vi har gått igenom tidigare förslag till lokalisering av Nobelcentret och i samråd med Stockholms stad studerat ytterligare ett antal alternativ. Vi har därvid i princip uteslutit alla mindre centrala platser liksom platser inom Nationalstadsparken. Av bl.a. samma skäl utesluter vi återanvändning av Sjöhistoriska museet som skulle medföra nybyggnad för detta museum inom Nationalstadsparken. Bland äldre byggnader som skulle kunna vara lämpliga har vi särskilt tittat på f.d. Medicinska kliniken vid Serafimerlasarettet.

Den plats vi finner överlägset bäst är belägen vid Tegelbacken där förutsättningar finns att nuvarande trafikramper avlägsnas. Området kan utvecklas till en av Stockholms vackraste platser och här behövs en byggnad av motsvarande kvalitet. Byggstart kan ske inom fem år efter att överenskommelse träffats om ny trafiklösning för Centralbron och Tegelbacken vilket gör att inflyttning kan ske åtta år därefter – eller år 2005 om enighet under året kan nås i trafikfrågan.

Kostnader för färdig byggnad i den storleksordning som vi utgått från (10 000 kvm) uppskattas till 160–180 miljoner kronor.

### 6.1 Nobelstiftelsens tidigare överväganden och andra förslag som lämnats till utredningen

Efter olika överväganden kom Nobelstiftelsen att stanna för erbjudandet att överta Sjöhistoriska museets byggnad på Djurgården varvid detta museum skulle erhålla en nybyggnad nära Vasamuseet. Denna lösning tillstyrktes av Kulturutredningen.

Andra fastigheter som därvidlag antingen diskuterats inom Nobelstiftelsen eller föreslagits av olika intressenter var (utan anspråk på fullständighet):

- Nybygge eller tillbyggnad till Skogstekniska Institutets byggnad i Nobelparken
- Gamla Elverket – hörnhuset Linnégatan/Styrmansgatan
- Gamla Riksarkivet på Riddarholmen
- Kv Pegasus nr 6, Slottsbacken tillsammans med Kungliga Myntkabinettet
- Gamla Tingshuset i Hagaparken
- Nobelmuseum inom Tekniska Museet
- Det s.k. Djurgårdsstrandsprojektet mitt emot Beckholmen
- Kulturhuset vid Sergelstorg
- Nobels fabriksbyggnader vid Vinterviken
- Heleneborgs gård på Södermalm
- Vegaplatsen vid Naturhistoriska Riksmuseet
- Blasieholmen, bakom Nationalmuseum
- Norra stationsområdet
- Strömsborg i Strömmen
- Tomten mitt emot biografen Astoria på Östermalm (f.n. parkeringsplats)
- Observatoriemuseet i Observatorielunden
- Gamla spårväghallarna vid Birger Jarlsgatan (det provisoriska Moderna museet)
- Tullhuset vid Stadsgården

I en skrivelse till utredningen från Stockholms Universitets studentkår har föreslagits Albanoområdet på Norra Djurgården som del i en tilltänkt vetenskapspark, där ett Nobelcenter skulle kunna spela en vitaliserande och sammanbindande roll.

Nobelstiftelsens uppfattning har varit att det, utöver Sjöhistoriska museets nuvarande byggnad, främst är en lokalisering till Nobelparken som kan komma ifråga. Övriga fastigheter är enligt stiftelsens uppfattning antingen för perifert belägna eller för små, alternativt svåra att anpassa till Nobelcentrets behov.

Av statliga fastighetsförvaltningar utöver Fastighetsverket har vi haft kontakt med Postfastigheter, Akademiska hus och Vasakronan.

## 6.2 Utredningens överväganden

Vi delar Nobelstiftelsens uppfattning beträffande de flesta av ovanstående alternativ. Vi anser emellertid, med hänsyn till bestämmelserna i lagen om hushållning med naturresurser m.m. och den tolkning av dessa som gjorts av Regeringsrätten i fallet Bellevueparken, att det inte

är meningsfullt att diskutera sådant nybyggande inom Nationalstadsparken som kan tänkas medföra intrång i parklandskap eller naturmiljö eller skada det historiska landskapets natur- och kulturvärden i övrigt. Dock tar vi särskilt upp frågan om lokalisering till Nobelparken då detta alternativ särskilt lyfts fram av Nobelstiftelsen. Vi har härutöver valt att översiktligt studera förutsättningarna för att utnyttja de befintliga byggnaderna gamla Riksarkivet på Riddarholmen, gamla spår-väghallarna vid Birger Jarlsgatan och Serafimerlasarettet på Kungsholmen. Vad beträffar utnyttjandet av Sjöhistoriska museets byggnad har vi haft en överläggning med företrädare för dess styrelse men i övrigt inte ansett oss behöva tillföra ytterligare material för ett ställningstagande.

Svårigheterna att i det centrala Stockholm finna lediga tomter för nybebyggelse ligger i öppen dag. Antalet lägen som vi kunnat överväga har därför blivit begränsat. De utgörs av området bakom Nationalmuseum på Blasieholmen, spåröverbyggnad i Västra City vid Klara-bergsviaduktens norra sida bredvid Cityterminalen samt gamla Järnvägsparken (området mellan Tegelbacken och Centralstationen/Postterminalen). För ett antal av dessa lägen har Stockholms stadsbyggnadskontor för vår räkning utfört översiktliga studier. Vidare har vi tagit del av de lokaliseringalternativ som Statens fastighetsverk redovisat för Kulturdepartementet i PM 1996-10-08 och 1996-10-31 (bilaga 3). Utöver ovannämnda alternativ har Fastighetsverket berört dels möjligheterna till nybyggnad på Beckholmens västra del, dels inom Kv. Skeppsholmsviken (den s.k. Trygg-Hansa tomten vid Allmänna Gränd mitt emot Gröna Lunds Tivoli på södra Djurgården), dels också möjligheterna till återanvändning av Hantverksinstitutets byggnad (SIFU) vid Renstiernas gata på Söder. Av de fastigheter som verket närmare behandlar ligger såväl Skeppsholmsviken som Beckholmen inom Nationalstadsparken. Fastighetsverket avråder av främst detta skäl men också av tillgänglighetsskäl från Beckholmen men anser att Skeppsholmsviken kan prövas. Verket har för sin del inte heller ansett att Hantverksinstitutets byggnad lämpar sig. Vi delar Fastighetsverkets synpunkter vad avser Beckholmen och Hantverksinstitutet.

## 6.2.1 Återanvändning av befintliga byggnader

### **Gamla Riksarkivet på Riddarholmen**

Byggnaden uppfördes 1887–90 efter ritningar av hovintendenten Axel Fredrik Nyström och är statligt byggnadsminne. Lokalarean är 5 110 kvm. Huset har stått tomt sedan 1995. Byggnaden är i sig ett teknik-historiskt minnesmärke genom de speciella brandskyddsåtgärder som

infördes med hänsyn till de oersättliga arkivalierna. Här finns bl.a. Stockholms första elektriska personhiss och tidig centralvärme genom s.k. kalorifärer (radiatorer) av kolonntyp. Inredningen är mycket välbevarad med en magnifik entréhall och forskarsalar med ursprungligt dekorationsmåleri. Statens fastighetsverk har anfört att en förutsättning för publik användning av byggnaden är att den i sin helhet förses med sprinkler och kompletteras med nya (bredare) utrymningstrappor och nya hissar. Vidare torde enligt verket något entrésolplan behöva tas bort för ökad rumshöjd och av brandskäl samt vinden utnyttjas för fläktrum. Detta innebär att ca 900 kvm bortfaller men detta bör kunna kompenseras genom att kontorslokaler inrättas i någon näraliggande byggnad på Riddarholmen. Fastighetsverket har bedömt det som möjligt att bygga ny hörsal på eller under gården. Förbättrade entréförhållanden krävs vidare genom upprustning av Arkivgatan. Enligt Fastighetsverkets uppskattning bör ombyggnadskostnaderna (inkl. ny hörsal) ej överstiga 80 Mkr (exkl. ränta och moms). Bokfört värde på befintlig byggnad är ca 4 Mkr. (Se vidare bilaga 3.)

Byggnaden har ett starkt arkitektoniskt uttryck med inslag av stildrag från medeltiden i 1800-talets tappning. Det är angeläget att byggnaden får en användning som svarar mot dess kulturhistoriska värde. Riddarholmen skulle vara betjänt av att någon av byggnaderna fick ett publikdragande innehåll som kunde bidra till att återinföra holmen i stadslivet. Entréförhållandena vid den smala Arkivgatan, tätt intill de tungt trafikerade järnvägsspåren, är dock föga attraktiva även om vissa förbättringar kan åstadkommas. Byggnaden är med sina drygt 4 000 kvm användningsbara lokalytor för liten för Nobelcentrets behov även vid ett starkt bantat program. Vi bedömer det inte som realistiskt att tänka sig att byggnaden kan återanvändas som Nobelcenter utan att detta skulle medföra ändringar av byggnaden som står i strid med dess karaktär av byggnadsminne.

### **Sjöhistoriska museet**

Byggnaden är uppförd 1934–35 efter ritningar av arkitekten Ragnar Östberg i en klassicerande arkitektonisk stil. Formspråket var ett medvetet – och av den donerande Wallenbergsstiftelsen krävt – ställningstagande mot den då frambrytande funktionalismen som kort tid före och på ett uppmärksammat sätt manifesterat sig på platsen genom 1930 års Stockholmsutställning. Byggnaden är således markerat monumental och har, utan att tillhöra sin tids främsta byggnadsverk, ett betydande arkitektoniskt intresse.



Nobelstiftelsen har baserat sitt programförslag på denna byggnad och har visat att den låter sig väl förenas med stiftelsens programönskemål. Museets bruttoarea är inklusive den intilliggande f.d. underofficersbostaden enligt Fastighetsverkets utredning ca 7 000 kvm varav ca 6 000 i huvudbyggnaden. Som museum har byggnaden fördelen att bestå av öppna våningsplan (vilka sekundärt rumsindelats av Sjöhistoriska museet vid uppbyggandet av dess utställningar). Å andra sidan eftersträvar Sjöhistoriska museet för sin del en mer robust byggnad med enkla lokaler som ger större frihet för olika aktiviteter än den nuvarande byggnaden.

Som framgår av redogörelsen i kapitel 2 har förberedande diskussioner om ett övertagande av museibygnaden för ett Nobelmuseum förts mellan Nobelstiftelsen, Sjöhistoriska museet och statsverket i övrigt. Någon slutlig diskussion om de ekonomiska villkoren för ett sådant övertagande har således inte ägt rum. Det av Kulturutredningen nämnda beloppet är beräknat utifrån antagna kostnader för en nybyggnad för det Sjöhistoriska museet vid Vasavarvet. Ett annat sätt att beräkna försäljningsvärdet kan vara att utgå från nuvarande hyreskostnad för byggnaden vilket skulle ge ett teoretiskt värde på ca 50 miljoner kronor. En sådan beräkningsmodell har dock ifrågasatts av Sjöhistoriska museet som för sin del finner att fastigheten i vart fall borde betinga ett värde av 100 miljoner kronor.

Nobelstiftelsen har beräknat att en upprustning av fastigheten för ett Nobelmuseum skulle uppgå till mellan 35 och 40 miljoner kronor. Produktionskostnaderna för de utställningar som skall inrymmas i museet beräknades samtidigt till ca 75 miljoner kronor. Beloppet har satts med utgångspunkt från att utställningarna måste hålla högsta internationella klass.

Kostnaderna för detta alternativ kan således utöver utställningskostnader o.dyl. i ett ingångsskede beräknas uppgå till ca 100 miljoner kronor. Kostnaden avser övertagande av fastighet inklusive ombyggnad och utgår från det av Fastighetsverket beräknade byggnadsvärdet om ca 50 miljoner kronor.

Stockholms stad har för sin del studerat de planmässiga förutsättningarna för att lokalisera ett nytt sjöhistoriskt museum till Vasamuseets närhet. Något ställningstagande till det föreliggande programförslaget har ännu inte gjorts inom kommunen. För Sjöhistoriska museets del sammanhänger frågan om ett överlåtande av nuvarande byggnad till Nobelmuseet med möjligheten att få en nybyggnad uppförd och finansierad intill Vasamuseet. Sjöhistoriska museet har i en överläggning med oss förklarat att en sådan lokalisering skulle vara av stor betydelse för museets möjlighet att utveckla sin verksamhet i en existerande marin miljö med djupa historiska rötter samt att en placering

mellan slupskjulen och Vasamuseet innebär återanvändning av en yta som inte har någon historisk hävd som parkmark.

Vi vill för vår del konstatera

*att* ett övertagande av Sjöhistoriska museet förutsätter att detta får nya lokaler

*att* tillkomsten av ett Nobelcenter i detta alternativ görs beroende av att funktionsdugliga och för museiverksamheten välbelägna lokaler kan anordnas

*att* etablerandet av Nobelcentret blir beroende av tidsschemat för en nybyggnad för Sjöhistoriska museet

*att* Kulturutredningen tillstyrkt att sådana lokaler uppförs i anslutning till Vasamuseet men

*att* ett sådant läge faller under bestämmelserna i Nationalstadsparken vilket gör en sådan placering synnerligen känslig och i varje fall utsatt för stora fördröjningsrisker

*att* Sjöhistoriska museets nuvarande lokalisering inte är den bästa från publik tillgänglighetssynpunkt

*att* lokaliseringen inom Djurgården och därmed Nationalstadsparken gör dess byggnad svår att bygga till om så skulle erfordras.

Vi kan därför inte förorda att planerna på en lokalisering av Nobelcentret till Sjöhistoriska museets nuvarande byggnad förverkligas och har valt att inte undersöka detta alternativ ytterligare.

### **Gamla spårvagnshallarna**

Byggnaderna som är belägna vid Birger Jarlsgatan har använts av Moderna museet i väntan på att det nya museet på Skeppsholmen skall färdigställas. De uppfördes 1904–06 efter ritningar av arkitekten A.E. Melander. Byggnaderna består av öppna hallar i en fackverkskonstruktion i järn och har visat sig fungera mycket bra som tilltalande och flexibel utställningslokal. Fastighetsägaren räknar med att den våningsyta som går att få ut efter viss ombyggnad är ca 4 000 kvm. Den av Moderna Museet använda utställningsytan är ca 2 800 kvm.

Byggnaden ägs av försäkringsbolaget Wasa som nyligen tecknat hyresavtal med andra intressenter. Av detta skäl men också på grund av den begränsade våningsytan finner vi att detta alternativ saknar aktualitet.

### **Serafimerlasarettet, Medicinska kliniken**

Huvudbyggnaden inom detta sjukhusområde, som utvecklats genom ständiga om- och nybyggnader sedan 1752, är en monumental tegelbyggnad med viss grace uppförd 1889–1893 efter ritningar av Medicinalstyrelsens arkitekt Axel Kumlien (bilaga 5).

Byggnaden kan sägas bestå av tre paviljonger förbundna i varje plan av en generös, i huvudsak enkelsidig korridor. Det indragna entrépartiet i mitten har en monumental utformning med sidoliggande rymligt trapphus och tillhörande hissparti. Till den större och närmast kvadratiske mittpaviljongen, avsedd för laboratorier och föreläsningssalar, leder en rymlig mittkorridor. De enkelsidiga korridorerna matade ursprungligen sjuksalar av storlek på i regel 60–70 kvm. I mittpaviljongen förekommer två f.d. föreläsningssalar i varje plan med en yta på ca 110 kvm. De här angivna rummen är sekundärt indelade i flera mindre. Trappor mellan våningsplanen finns även i sidopaviljongerna.

Byggnaden ägs av Stockholms läns landsting genom fastighetsbolaget Locum och utnyttjas som vårdcentral med olika specialiteter. Byggnaden har nyligen renoverats. Frågan om övertagande av byggnaden har inte tagits upp med landstinget.

Byggnadens lokalarea är 6 469 kvm fördelade på tre våningar i mittpartiet och två i sidopartierna plus souterräng med full fasadhöjd mot parken, mindre källarutrymme och vind. Bruttoarean är 9 240 kvm. Byggnaden är således av en storlek som skulle kunna lämpa sig för ett Nobelcenter. Läget i en park mitt emot Stadshuset och vid Klara sjö är synnerligen attraktivt. Byggnaden har vidare stark arkitektonisk integritet om än med tydliga konnotationer till 1800-talets institutionsbyggande. Genom olika ombyggnader har den ursprungliga, överskådliga planlösningen förringats. De stora salarna har indelats i mindre rum, ena halvan av den ursprungliga monumentala dubbeltrappan tagits bort och bottenvåningens öppna entréhall byggts in.

Vi har översiktligt studerat förutsättningarna för att inrymma Nobelcentret i byggnaden (bilaga 5). Studien visar att genom ett återställande av de tidigare öppna salarna och i vissa fall rumssammanslagningar det bör vara möjligt att i de två huvudvåningarna skapa två utställningsrum om ca 340 kvm och ett utställningsrum om 600 kvm samt i både souterrängvåningen och i tredje våningen ytterligare ett rum om ca 600 kvm. Utan rumssammanslagningar går det att åstadkomma flera mindre salar om ca 60, 125, 200 och 250 kvm. Alla våningar har en takhöjd på ca 4 meter utom i souterrängen där takhöjden är något lägre. Sammanlagt finns alltså möjlighet att utnyttja drygt 3 000 kvm till utställningsyta, dvs. något under programkravet. Det innebär att samtliga våningsplan i stort sett skulle behöva tas i anspråk för utställningar, auditorium och

andra större publikutrymmen medan vind och stora delar av souterängen kan utnyttjas för administration, förråd och verkstad. Ett återställande av den forna dubbeltrappan skulle innebära att det arkitektoniska sambandet mellan våningsplanen återupprättades.

Byggekostnaderna för detta alternativ har inte närmare beräknats men torde med de relativt stora ingrepp som behöver göras inte komma att understiga de för en nybyggnad. Härtill kommer kostnader för fastighetsförvärv. Beträffande genomförandetiden för detta alternativ bedömer vi att det kommer att åtgå två år före byggstart för markbyte och anskaffande av ersättningslokaler för befintlig vårdcentral. Byggtid bedöms lika med nybyggnad.

Vi har inte funnit skäl till att gå djupare in i detta alternativ som *dels* skulle innebära att en fungerande centralt belägen sjukhusbyggnad togs ur bruk, *dels* – om fullgoda utställningslokaler skall kunna åstadkommas – medföra kraftiga ingrepp i en kulturhistoriskt värdefull byggnad i ursprunglig användning, *dels* knappast kunna medge en optimal lösning av Nobelcentrets byggnadsfråga (bl.a. blir receptions- och toalettutrymmena svåra att lösa på ett bra sätt liksom likvärdiga presentationsutrymmen för prisämnen) och *dels* inte ge Nobelcentret en tydlig och egen arkitektonisk identitet.

### 6.2.2 Nybyggnad

Medan det i ombyggnadsfallet inte går att schablonisera byggekostnader har vi inhämtat vissa generella data beträffande kostnader för nybyggnadsalternativet. Byggekostnaderna för uppförande av en byggnad av Nobelcentrets typ i centrala Stockholm exklusive tomt och plankostnader kan således mycket grovt uppskattas till ca 16 000 kronor/kvm bruttoarea i 1997 års kostnadsläge. Med en bruttoarea om 10 000 kvm skulle dessa kostnader uppgå till ca 150–170 miljoner kronor inklusive konsultarvoden. Härtill kommer investering i inredning och utrustning om ca 10 respektive ca 8 miljoner kronor beroende på ambitionsnivå (kostnader för basutställningar och multimedia ingår ej). Kostnader för den arkitektävling, som enligt vår mening bör föregå upphandling av kommande projektering, kan beräknas uppgå till ca 4 miljoner kronor inklusive erforderliga programutredningar. Kostnaden för färdig byggnad, exklusive tomtkostnader och utrustning, skulle således kunna uppskattas till mellan 160 och 180 miljoner kronor.

## Nobelparken

Området, som tidigare kallades Ladugårdsberget, fick sitt nuvarande namn efter arkitekten Ferdinand Bobergs aldrig realiserade förslag från 1911 till ett stort Nobelpalats på bergets krön. I parkens östra del finns i dag tre byggnader som uppförts för dåvarande Skogsinstitutet som disponerade området 1828–1916. Arkitekt för huvudbyggnaden med dess medeltidsinspirerade torn och den äldre förrådsbyggnaden intill var J.A. Hafwerman. De uppfördes 1856–58 varvid huvudbyggnaden är resultatet av en om- och tillbyggnad av ett hovjägmästareboställe från 1770-talet. Under 1800-talets början installerades Stockholms första skjutbana i parken för träning av blivande jägmästare. I anslutning till Skogsinstitutets verksamhet utbildades parken 1828 till ett arboretum, således med olika trädslag av intresse för skogsutbildningen, i detta fall med alla i landet vilt växande träd. Många av dessa träd finns kvar än i dag. Trädbeståndet domineras nu av lönn och lind med inslag av bl.a. björk, ek och tall. Vissa delar av berget bär spår efter äldre stenbrytning.

Byggnaderna används i dag som konserveringsateljé för Livrustkammaren och ägs tillsammans med parken av Statens fastighetsverk. Parken förvaltas enligt avtal från 1932 av Stockholms stad. Enligt detta avtal skall marken överföras till staden med full äganderätt, sedan tomt avstyckats för en allmän byggnad. Härmed avsågs den ovannämnda byggnaden för Nobelstiftelsen som på den ännu gällande detaljplanen från 1911 är markerad på toppen av berget.

Samtliga byggnader med närmaste markområde är klassade som statliga byggnadsminnen. Enligt skyddsföreskrifterna (Regeringsbeslut 1993-06-10, nr 10) får byggnaderna inte rivas, flyttas eller till sitt yttre på annat sätt förändras. Ingrepp får inte göras i huvudbyggnadens stomme, ursprungliga rumsindelning eller äldre fasta inredning. Det skyddade markområdet skall hållas i sådant skick att områdets utseende och karaktär inte förvanskas.

Stadsmuseet har i sin utredning om Nationalstadsparken anfört att hela parken ur kulturhistorisk synpunkt är synnerligen märklig, dvs. av byggnadsminnesklass.

Nobelstiftelsen har funnit det naturligt att pröva möjligheten att återknyta till de tidigare tankarna att utnyttja området för ett Nobelcenter – dock inte ovanpå berget utan insprängt i detta.

Arkitekterna Per H. Reimers och Michael Granit som tidigare arbetat med utformningen av Stockholms underjordiska tunnelbanestationer utarbetade år 1994 ett skissförslag beträffande detta alternativ. Förslaget går ut på att befintliga byggnader från det f.d. Skogsinstitutet används för administration och butik medan de övriga publika lokaler-

na sprängs ut i bergrum under mark (bilaga 4). Mellan entrén till berg- rummen och administrationsbyggnaderna läggs ett sammanbindande glastak. Den underjordiska volym som man på detta sätt skulle kunna tillgodogöra sig har redovisats till mellan 4 och 5 000 kvm men skulle antagligen kunna utvidgas ytterligare. Härtill kommer ca 1 500 kvm i Skogsinstitutets gamla byggnader.

Förslaget har likheter med den kända Tempelkyrkan i Helsingfors. Efter att de besökande passerat entrén öppnar sig en stor central bergsal med kringliggande utställningsutrymmen. Från bergets yta tränger ljusbrunnar ned i grottan vilka ovan jord manifesteras som åtta höga glaspelare. Uppskattningsvis ca 400 000 kubikmeter berg behöver sprängas ut enligt det framlagda skissförslaget vilket med en kostnad på ca 500 kronor kubikmetern svarar mot ca 20 miljoner kronor – eller närmare det dubbla om lokalytan skall bringas upp till samma yta på ca 10 000 kvm som vi utgått från i vårt programarbete. Vid underjordsbyggande bortfaller vissa kostnader, exempelvis beträffande fasader. Andra kostnader, såsom för ljusschakt av hög standard tillkommer emellertid varför några besparingar inte torde uppstå. Fastighetsverket har i ett PM 1996-10-08 uppgivit att kostnaderna för detta alternativ uppgår till 240–300 miljoner kronor i 1996 års kostnadsläge. Beräkningen är gjord utifrån en antagen bruttoarea om ca 7 000 kvm. Med det större lokalprogram som vi utgått från ligger kostnaderna ett gott stycke över 300 miljoner kronor (ca 360 Mkr).

Vi finner det troligt att den föreslagna utformningen av besökarna skulle upplevas som mycket fascinerande. Den moderna utvecklingen inom sprängtekniken – där Sverige intar en ledande roll – tar för övrigt sin utgångspunkt i Alfred Nobels uppfinning av dynamiten. När vi ändå bestämt vill avråda från detta alternativ är det inte främst av kostnads- skäl utan beroende på att Nobelparken ligger inom Nationalstadsparken. Enligt bestämmelserna i lagen om hushållning med naturresurser m.m. får inom en nationalstadspark ny bebyggelse och nya anläggningar komma till stånd och andra åtgärder vidtas endast om det kan ske utan intrång i parklandskap eller naturmiljö och utan att det historiska landskapets natur- och kulturvärden i övrigt skadas (3 kap. 7§).

Genom Regeringsrättens dom beträffande vägtunnel under Belle- vueparken 1996 står det klart att lagens bestämmelser skall tolkas bokstavligt. Det är således inte fråga om huruvida ingreppen är små eller stora, om natur- och kulturvärdenas större eller mindre betydelse eller en vägning mot andra intressen. Nobelparken med byggnader har som framgår av vad som sagts ovan med sitt arboretum obestridda natur- och kulturvärden. Det går inte att bygga eller spränga sig in i berget eller anordna ljusintag utan att skada delar av dessa värden. Härtill kommer risk för sprickbildning som kan dränera marken och

äventyra växtligheten. Själva byggandet med etablering av byggplats kan inte heller ske utan skador på vegetation och mark. Detsamma gäller Skogsinstitutets byggnader som är statliga byggnadsminnen. En ombyggnad och anpassning av dessa för Nobelcentrets behov kan inte göras utan att byggnadernas autentiska utformning påverkas och att därmed kulturvärdena skadas. Även omdefinieringen av området från park till aktivt bildningscentrum i ett utrymme under berget kommer att påverka upplevelsen av det historiska landskapet. Vi finner det inte lämpligt att statsverket engagerar sig i ett projekt som strider mot hur bestämmelserna för Nationalstadsparken utformats. Härtill kommer de förseningar i projektet som kan bedömas uppstå på grund av tolknings- tvister om detta alternativ skulle väljas.

Vi konstaterar att såväl Stockholms stad som Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet delar vår uppfattning i denna fråga. Stadens företrädare har förklarat att staden inte kommer att medverka till en etablering på denna plats.

### **Järnvägsparken vid Tegelbacken**

*”Tegelbacken och Klara strand äga stora förutsättningar att kunna utbildas till en av Stockholms vackraste och friaste vattenplatser. Intill ligger Riddarfjärden med sin efter Strömbadets borttagande rena vattenyta. Fjärden begränsas i söder av Riddarholmens klas- siskt svenska stadsbild och Söders blånande silhuett. I väster fångas blicken av Stadshusets murar och torn. Få städer i Europa äga plat- ser, som ha liknande naturliga möjligheter.”*

*(Paul Hedqvist, Byggmästaren 1940)*

Järnvägsparken och området väster därom ingår i den del av västra city som har utvecklingsmöjligheter på lång sikt. Läget erbjuder öppen förläggning mot Riddarfjärden mellan Stadshuset och hotell Sheraton. Norrut finns kontakt mot Klara Sjö. Den del av området som har park- namn kan trots detta numera inte betraktas som en park utan som en trafikplats med viloytor. Området har sedan länge förekommit i stadsbyggnadsdiskussionen som en lämplig plats för en nybebyggelse som skulle kunna utgöra en vackrare inramning av stadsrummet vid Riddarfjärden än gavelpartierna på befintliga byggnader. En monu- mentalbyggnad av Nobelcentrets karaktär skulle väl kunna fylla denna funktion samt kunna rymmas inom området under förutsättning att den befintliga trafikapparaten kan reduceras enligt de diskussioner som förts i samband med förslaget om en vägtunnel som skulle kunna ersätta Centralbron. Närheten till Stadshuset med dess roll i de traditio-

nella Nobelfesterna, läget nära vattnet och kommunikationerna gör att denna plats är svår att överträffa.

Clason & Sörling arkitektkontor AB har i en skiss till ett "Alfred Nobelhus" 1994, som vi fått ta del av, pekat på platsens möjligheter.

En utbyggnad vid Tegelbacken är beroende av vilka beslut som kommer att fattas beträffande Centralbron och dess ev. ersättande med en biltunnel. En sådan tunnel skulle göra det möjligt att riva trafikramperna vid Tegelbacken vilket i hög grad skulle förbättra möjligheterna att bebygga delar av Järnvägsparken. Riddarholmskommittén har gjort en grundlig genomgång av denna fråga i betänkandet Spår, miljö och stadsbild i centrala Stockholm (SOU 1996:21). Kommittén anför att den utbyggnad med ett tredje järnvägsspår i ytläge, som man av ekonomiska och trafiktekniska skäl förordar, förutsätter att det tredje spåret läggs öster om de två nuvarande på bekostnad av Centralbron samt att denna ersätts med en tunnel. En sådan har genom stadens försorg preliminärt kostnadsberäknats till 2,7 miljarder kronor. Kommittén påvisar klart vilka mycket stora miljövinster deras förslag skulle innebära.

Sammanfattningsvis innebär Riddarholmskommitténs förslag utöver ovannämnda åtgärder bl.a. att Storstockholmsöverenskommelsen ändras så att "om möjligt även Österleden ersätts av en biltunnel mellan Södermalm och Norrmalm med i huvudsak samma roll för den genomgående biltrafiken som i Stockholmsöverenskommelsen; detta innebär att Stockholms stad, Vägverket och de övriga berörda parterna i Storstockholmsöverenskommelsen bör fullfölja utredningarna om biltunnel mellan Södermalm och Norrmalm så långt att det är möjligt att göra ett slutligt val mellan dessa alternativ, att den valda tunneln därefter skyndsamt projekteras med sikte på ett snabbt genomförande."

Kommittén föreslår vidare att "staten, Stockholms stad och Stockholms läns landsting upptar förhandlingar om genomförandeavtal för att enligt våra förslag bygga tredje spåret och ersätta Centralbron med biltunnel, vilket förutsätter att staten bekostar tredje spåret och därtill hörande anordningar, att staden bekostar gatuanslutningar till biltunneln och övriga gatubyggen och att en ny överenskommelse träffas om att överföra väghållaransvaret för (huvuddelen av) nordsydaxeln till staten med finansiering av den nya biltunneln genom statliga vägmedel eller bilavgifter."

Kommittén förutsåg följande tidsförlopp som vi valt att återge med 1996 som basår.

1. (1996 + 4) ny järnvägsbro över Årstaviken
2. (1996 + 2) rivning av västra körfältet på Centralbron



3. (1996 + 3 – 1996 + 5) tredje spåret mellan Tegelbacken och Riddarholmen
4. (1996 + 4 – 1996 + 9) den nord-sydliga biltunneln
5. (1996 + 5 – 1996 + 8) tredje spåret mellan Riddarholmen och Södra station
6. (1996 + 9 – 1996 + 10) rivning av återstoden av Centralbron och ramperna vid Tegelbacken och Söder Mälarstrand.

Byggandet av biltunneln bedöms således ta fem år och med denna tidtabell kommer ett Nobelcenter som utnyttjar läget för de rivna trafikramperna vid Tegelbacken att kunna börja byggas först tio år efter att beslut om en sådan rivning fattats. Emellertid finns inget som hindrar att arbetena med centraltunneln påbörjas i nära anslutning till att beslut om en sådan trafiklösning fattats. Tunnellösningen är tekniskt helt oberoende av hur järnvägstrafiken ordnas. Kommitténs tidtabell utgår från en investeringsmässig prioritering av järnvägstrafiken.

I regeringens proposition 1996/97:53 om infrastrukturinriktning för framtida transporter konstateras att en utbyggnad av ett tredje spår i ytläge kompletterat med en vägtunnel som ersätter Centralbron, skulle ge möjligheter att förbättra miljön och göra de kulturhistoriska värdena mer tillgängliga i området kring Gamla stan. Regeringen föreslår att medel för tredje spåret reserveras under slutet av den kommande planperioden (dvs. perioden 1998–2007). Det bör enligt regeringen ankomma på den regionala och kommunala planeringen att utvisa vilka kompletterande infrastrukturåtgärder som skall genomföras. Vad beträffar Centralbrons framtid anför regeringen att den finansiella ramen för regionala åtgärder i infrastrukturen i sammanhanget bör kunna utnyttjas för att till viss del finansiera en långsiktig och miljöanpassad helhetslösning för trafiken genom centrala Stockholm. Regeringen anförde vidare att den har för avsikt att återkomma till riksdagen angående den fortsatta hanteringen av frågan.

I februari 1997 anmälde regeringen behov av vissa förändringar i Storstockholmsöverenskommelsen innebärande att Österleden och Västerleden med anslutningar till väg E4 utgår ur denna samt att förhandlingar kommer att föras mellan staten och staden om en miljöanpassad helhetslösning för väg- och järnvägstrafiken genom centrala Stockholm. Regeringen avser enligt denna anmälan att tillsätta en förhandlingsman med uppgift att förhandla fram en överenskommelse mellan staten och staden om finansieringen av en sådan lösning. En utgångspunkt för den statliga förhandlingsmannen skall vara att ett tredje järnvägsspår genom centrala Stockholm i huvudsak byggs öster om de nuvarande spåren på bekostnad av Centralbron som ersätts med en biltunnel. Riksdagen godtog den 20 mars 1997 i princip regeringens

förslag som även innehöll vissa riktlinjer för kostnadsfördelning mellan parterna. Frågan om direktiv för förhandlingsmannen bereds, när detta skrivs, inom regeringskansliet.

Stockholms stad har ytterligare bearbetat hur trafikföringen kan ordnas vid en nedgrävning av Centralbron. Enligt den nu framtagna trafiklösningen sker nedfarter till tunneln från Klarastrandsleden och från Vasagatan. Därmed befrias Tegelbacken från ramper. Stadsbyggnadskontoret har skissmässigt visat hur ett Nobelcenter skulle kunna placeras inom området med god kontakt med kajplanet över tillfarten till Kungsholmen vars trafikbelastning staden avser att minska. I ett sådant alternativ bör det också vara möjligt att bygga in Vasagatans nedfart till Centralbron utan att störa byggnaden vars huvudentré skulle komma att bli mot ett stort terrassplan som via gradänger öppnar sig mot Riddarfjärden och utsikten mot Stadshuset. Med denna lösning skulle centret få en fri och monumental placering väl i klass med de mest framskjutna platserna i Stockholm. Det kommer att bli lätt att nå till fots, med bil, med kollektivtrafik och med turistbussar. Angöring för bussar och bilar är lätt att ordna. I ytterligare en skiss från stadsbyggnadskontoret redovisas möjligheten att förlägga Nobelcentret på andra sidan terrassen vid kajplanet mot Klara sjö.

Förslaget att välja ett läge i området vid Tegelbacken förutsätter – om inte tidsutdräkten skall bli orealistisk – att en överenskommelse mellan staten och regionen om nedgrävning av Centralbron kommer till stånd inom kort och att förberedelserna till nedgrävning av Centralbron därefter skyndsamt inleds. Vi bedömer med ledning av Riddarholmskommitténs utredning att byggandet bör kunna påbörjas senast fem år efter att beslut om nedgrävning av Centralbron fattats. För byggtiden kan beräknas två och ett halvt år. Det innebär att inflyttning i färdig byggnad kan ske inom åtta år eller under år 2005. Alla möjligheter att ytterligare korta den långa byggtiden för Centralbron kommer naturligtvis av flera skäl att noga undersökas av Stockholms stad.

### **Spåröverbyggnad, Västra city**

Staden och markägaren SJ planerar att fortsätta den spåröverbyggnad mellan Klarabergs- och Kungsgatsviadukterna som inleddes med uppförandet av Cityterminalen. Förberedande grundläggningsarbeten har utförts i tidigare sammanhang. Tre välmeriterade internationella grupperingar av arkitekt- och ingenjörskontor har på stadens och markägarens inbjudan lämnat förslag till hur en sådan överbyggnad skulle kunna genomföras. Enligt planerna skall den nya bebyggelsen innehålla

bl.a. ett hotell av högsta internationella klass med tillhörande konferensanläggning. Sedan staden och markägaren SJ tagit ställning till idéprojektet kommer man söka intressenter för uppförandet av de olika delarna. Avsikten är att hela komplexet skall stå färdigt till olympiaåret 2004.

Få lägen i Stockholm kan ifråga om tillgänglighet tävla med denna plats. Här finns Centralen med tågförbindelser till hela landet, flyg- och landsvägsbussterminal samt Stockholms och landets största omstigningsplats för pendeltåg och tunnelbana. Här finns möjlighet att skapa utrymme för ett Nobelcenter i den delen av överbyggnadsområdet som vetter mot Klarabergsgatan. Väsentligt om denna lösning väljs är att byggnaden blir helt fristående och att det framför byggnaden kan skapas en förplats som ger tillräckligt visuellt utrymme för att framhålla byggnadens betydelse. Byggnaden får inte heller ingå i någon form av sambruk med de kommersiella lokaler som i övrigt kommer att uppföras inom området. Man kan notera att två av de inlämnade förslagen arbetar med stora torgbildningar inom exploateringsområdet.

Stadsbyggnadskontoret har i anslutning till ett av de inlämnade förslagen från de internationella konsultgrupperna genom den i bilaga 5 återgivna skissen visat hur ett Nobelcenter skulle kunna gestaltas på platsen med iakttagande av ovanstående förutsättningar. Skissen visar att centret kan få en relativt autonom placering inom området med en väl tilltagen torgplats framför. Områdets attraktivitet föreslås i skissen ökas genom att ett gångstråk bakom Nobelcentret bryts igenom i östvästlig riktning med anknytning till Klara Sjö. Centret skulle i detta förslag få en rymlig torgplats eller ett parkområde framför sig mot Klarabergsviadukten samt komma att omges av gator på övriga sidor.

Projektets art medför höga initialkostnader för själva spåröverbyggnaden. Å andra sidan skulle ett internationellt Nobelcenter betydligt öka attraktiviteten för övrig tillkommande bebyggelse och därmed skapa priskompensation på övrig mark.

Vi har ovan berört fördelarna med detta läge. En nackdel är att läget inte är fullständigt fritt och lider viss brist på vackra omgivningar. Den kraftfullt utformade Cityterminalen kommer att konkurrera i fråga om uppmärksamhet. Å andra sidan visar Ferdinand Bobergs Centralpostkontor vid Vasagatan att stor monumentalitet även kan uppnås för byggnader som ingår i en sammanhängande gatufasad. Vi har konstaterat att Nobelstiftelsen bestämt avvisar denna lokalisering.

### **Blasieholmen**

Blasieholmen har, som Andersson och Bedoire framhåller i sin guide över Stockholms byggnader, ”med sitt centrala och samtidigt fria läge blivit platsen för en pretentiös bebyggelse, såväl bostadspalats för plutokratin och exklusiva hotell som institutioner såsom Nationalmuseum och Musikaliska akademien.” Det endast delvis bebyggda utrymmet mellan Nationalmusei park och Nybrokajen har också genom åren lockat många att skissa på olika former av institutionsbebyggelse eller liknande. Staden har dock tillsvidare hållit undan denna mycket eftertraktade plats från vidare bebyggelse i väntan på någon användning av internationell betydelse. Nobelcentret är en sådan institution.

Området i fråga är delvis bebyggt. Här finns ett vackert tullhus från 1850-talet och två magasinsbyggnader från 1910-talet. Tullhuset är kraftigt ombyggt invändigt men har bevarat sin ursprungliga yttre arkitektur. De tre byggnaderna har av stadsmuseet klassats som kulturhistoriskt mycket värdefulla (näst högsta kvalitetsklass).

Som framgår av stadsbyggnadskontorets skiss (bilaga 5) kan Tullhuset men ej magasinerna bevaras vid en nybyggnad för Nobelcentret. I övrigt ryms centret väl på tomten. Tullhuset kan användas av centret för exempelvis administration. Illustrationen visar att det finns stora möjligheter att uppföra en mycket attraktiv byggnad i ett vackert läge för Nobelcentret. Närheten till Nationalmuseum och Skeppsholmen med Moderna Museet och Arkitekturmuseet är en poäng från publiksynpunkt.

Ett utnyttjande av tomten skall emellertid vägas mot det förhållande att platsen är en del av ”stadens front mot vattnet” som utgör riksintresse för kulturmiljövården enligt lagen om hushållning med naturresurser m.m. (NRL). I detta riksintresse ingår bl.a. de öppna kajer som i hög grad karaktäriserar stenstaden. Det kulturhistoriska intresset fäster sig här särskilt vid att platsen minner om stadens tidigare hamnverksamhet. Även ur allmän stadsbildssynpunkt kan man sätta frågetecken vid det önskvärda att fylla på den befintliga kvartersraden och därmed förminska det öppna stadsrummet.

Stockholms stads företrädare har vid våra samråd framfört att kommunen inte önskar se tomten bebyggd av ovannämnda kulturhistoriska och stadsbildsmässiga skäl.

## 7 Sammanfattning om kostnader och kostnadsfördelning

Utöver tidigare angivna byggkostnader om 160–180 miljoner kronor inkl. inredning (svarande mot årskostnaden 20–22 Mkr) kommer kostnader för utrustning om ca 8 miljoner kronor, basutställningar om ca 50 miljoner kronor samt multimedia och multimediprogram om ca 16 miljoner kronor. Personalkostnader uppskattas till ca 15 miljoner kr/år. För verksamheten har vi beräknat en årskostnad om ca 14 miljoner kronor efter avdrag för intäkter. I årskostnaden ingår kostnader för pedagogisk verksamhet och forskningsinformation som till viss del kan finansieras med särskilda anslag.

Tomtkostnad i cityläge är med erforderlig tomtyta ca 100 miljoner kronor. Härtill kommer vissa administrativa kostnader (0,5 Mkr), ev. kostnader för parkeringsplatser (5 Mkr) samt kostnader för iordningställande av tomtmark som, beroende på lokalisering, kan kosta från 4,5 till 21,5 miljoner kronor.

Utredningen har i avsnitt 6.2.2 uppskattat byggnadskostnaderna exklusive tomt för en byggnad med en bruttoarea om 10 000 kvm till mellan 160 och 180 miljoner kronor (avrundat). Häri ingår inredningskostnader för ca 10 miljoner kronor men inte utrustningskostnader på ca 8 miljoner kronor. Att bygga en basutställning i museisammanhang kan schablonmässigt beräknas kosta 10 000–15 000 kronor/kvm utställningsyta. Med beräknade utställningsytor enligt avsnitt 3.2 om 3 700 kvm, varav ca 500 kvm för tillfälliga utställningar, skulle kostnaderna för byggande av basutställningar uppgå till mellan 32 och 48 miljoner kronor. Med den ambitionsnivå som i detta sammanhang måste upprätthållas bör kostnaderna räknas i den högre klassen. Härtill kommer multimediaarrangemang som kan uppskattas uppgå till mellan 16 och 17 miljoner kronor exklusive driftskostnader. Häri ingår ljud/utställningseffekter (3 Mkr), datanät, Intranet med koppling till Internet (4 Mkr), bild/film/TV-skärmväggar etc. (5 Mkr), programvara (4–5 Mkr). Kostnaderna för underhåll och gradvis förnyelse av basutställningarna måste också beaktas.

Personalkostnaderna för en stab på 25 personer kan vidare uppskattas till ca 15 miljoner kronor per år. Intäkter vid ett besöksantal på ca 400 000/år kan med utgångspunkt från Vasamuseets erfarenheter beräknas uppgå till ca 20 miljoner kronor. Samtliga uppgifter avser 1997 års kostnadsläge.

Utredningen har inhämtat följande uppgifter ur Vasamuseets driftsbudget för 1997. Museet räknar med 760 000 besökare och har 68 personer anställda samt en lokalarea om 12 540 kvm inklusive magasin på ca 350 kvm. Museet har en omslutning på 41 250 000 kronor varav 38 750 000 kronor finansieras via intäkter utöver statsbidrag.

### Vasamuseet

#### Intäkter (utöver bl.a. räntor, uppdrag, sponsring)

Entréer	29 Mkr
Butiksförsäljning	8,2 Mkr
Hyra restaurang	0,95 Mkr
Vänförening	1,5 Mkr

#### Utgifter

Bevakning	0,15 Mkr
Städning	1,5 Mkr
Hyra till Fastighetsverket	35 Mkr
Övrig fastighetsdrift	1,2 Mkr
Vaktjänster i bl.a. entré	3,6 Mkr
Utställningar	5 Mkr
Info & marknadsföring	5,6 Mkr
Undervisning	1,7 Mkr
Försäljning	5,6 Mkr
Overhead	5,6 Mkr

**Nobelcenter – sammanställning, generella kostnader och intäkter  
för färdigt center vid nybyggnad om 10 000 kvm BTA exkl.  
tomtkostnader**

(prisläge 97-01-01, ca-priser)

*Kostnader (Mkr)*

	<i>Investering</i>	<i>Årskostnad</i>
Byggnad	140–160	16,5–18,5
Inredning	10	1,7
Utrustning	8	3,1
Basutställningar	50	5
Multimedia	12	4,7
Multimediaprogram	4	1,3
Personalkostnader/år		15
Drift, säkerhet, teknik etc.		4
<b>SUMMA KOSTNADER</b>	<b>224–244</b>	<b>51,3–53,3</b>

*Intäkter*

	<i>Årsintäkter</i>
Entréavgifter	16
Överskott försäljning	2
Hyra restaurang	1
<b>SUMMA INTÄKTER</b>	<b>19</b>
<b>Summa årskostnader, avrundat</b>	<b>34</b>

En renodling av dessa belopp till att avse endast kostnader och intäkter för själva verksamheten i centret (personal, program etc.) ger följande tabell.

**Nobelcenter – sammanställning, kostnader och intäkter för verksamheten exkl. fastighetsunderhåll***Kostnader (Mkr)*

	<i>Investering</i>	<i>Årskostnad</i>
Utrustning	8	3,1
Basutställningar	50	5
Multimedia	12	4,7
Multimediaprogram	4	1,3
Personal		15
Drift, säkerhet, teknik etc.		4
SUMMA	74	33,1

*Intäkter*

	<i>Årsintäkter</i>
Entréavgifter	16
Överskott försäljning	2
Hyra restaurang	1
SUMMA	19
<b>Summa årskostnader</b> efter avdrag av intäkter	<b>14,1</b>

I personalkostnaderna på 15 miljoner kronor har vi inräknat arvoden för animatörer och pedagogisk personal. Vi har i kapitel 4 och 5 tagit upp frågan om inrättandet av fyra doktorandtjänster i prisämnena fysik, kemi, fysiologi/medicin och litteratur placerade vid Nobelcentret. Kostnaden för detta uppgår till 1,72 miljoner kronor och ingår i personalkostnaderna för pedagogiska tjänster.

Vi har vidare i kapitel 4 redovisat att Forskningsrådsnämnden finner det rimligt att bidra till centrets forskningsinformation med årliga belopp i storleksordningen 1–2 miljoner kronor. De sammantagna bidragsbeloppen för doktorandtjänster och forskningsinformation medför att årskostnaderna efter avdrag av intäkter därför bör kunna minskas med ca 2,72–3,72 miljoner kronor.

Tomtvärdet i sådana centrala lägen av Stockholms innerstad som kan vara aktuella för ett Nobelcenter kan uppskattas till ca 10 000 kronor kvm/bruttoarea (BTA = lokalarea plus omslutande byggnadsdelar). Med en BTA om 10 000 kvm innebär detta en tomtkostnad på ca 100 miljoner kronor exkl. anslutningsavgifter.

Tillkommande exploateringskostnader som plankostnader, kostnader för bygglov samt kostnader för tillfart och parkering för de valda alternativen är enligt Stockholms stads beräkningar följande.



*Generella kostnader*

- för plan, bygglov, grundkarta m.m. ca 0,5 Mkr
- ev. parkering för anställda, 25 st à 200 000 ca 5 Mkr

Härtill kommer för de olika nybyggnadsalternativ utredningen närmare studerat kostnader enligt nedanstående uppställning. Det skall framhållas att beräkningarna är synnerligen överslagsmässiga. För Serafimerlasarettet förutses inga exploateringskostnader av nedanstående slag.

Vidare bör noteras att kostnader för ev. ledningsflyttningar och nya ledningar inte är medtagna. Sådana kostnader är normalt höga vid nybyggen i innerstaden.

För närmare kalkyler bör även intäktsidan uppmärksammas så att man kan bilda sig en uppfattning om hur markvärdena påverkas och vilken part som drar mest nytta av det.

*Västra City*, andel av iordningställande av området 4,5 Mkr

Förmodligen tillkommer en del ej kända kostnader, bl.a. för säkerhetsåtgärder i bangårdsplanet.

*Blasieholmen*, nyanläggning och upprustning av gator och kajplan 10,5 Mkr

*Tegelbacksområdet, Järnvägsparken*, gradängtrappa och del av överdäckning av spårområdet. Del av angöringsgata samt gatuupprustning 13 Mkr

*Tegelbacksområdet, variant vid Klara sjö*, upprustning av kajplan mot Klara sjö m.m. 21,5 Mkr

Enligt den finansieringsmodell som utredningen vill föreslå skulle kostnadsfördelningen stat/kommun i de fyra här studerade alternativen bli följande (överslagsmässiga belopp, exkl. fastighetsunderhåll och drift).

	Staten	Stockholms stad	Stiftelsen
Västra City	160–180 Mkr	ca 110 Mkr	ca 74 Mkr
Blasieholmen	160–180 Mkr	ca 116 Mkr	ca 74 Mkr
Järnvägsparken	160–180 Mkr	ca 118,5 Mkr	ca 74 Mkr
Klara sjö	160–180 Mkr	ca 127 Mkr	ca 74 Mkr

Kostnaderna för det ombyggnadsalternativ, som utredningen studerat, Serafimerlasarettet, är vad avser utrustning, utställningar, personal, samt drift och underhåll lika med nybyggnadsalternativet. Fastighetens

BTA är 9 240 kvm vilket ger ett tomtvärde av samma storleksordning som gäller för nybyggnadsalternativen. Ombyggnadskostnader och kostnader för fastighetsförvärv kan tillsammans beräknas överstiga nybyggnadsalternativet. Vi har dock inte diskuterat förvärv med fastighetsägaren beroende på att vi inte funnit att detta alternativ är tillräckligt fördelaktigt.

## 8 Slutsatser och förslag

### *Våra förslag innebär att*

- Nobelcentret byggs vid Tegelbacken sedan trafikramperna avlägsnats. Sker detta inom rimlig tid kan inflyttning ske under år 2005.
- staden iordningställer och hyresfritt överläter erforderlig tomtmark till staten. Uppskattat värde ca 120 miljoner kronor. Staden svarar härutöver för fastighetsunderhåll om ca 3,4 miljoner kronor/år.
- staten svarar för kostnaden för uppförandet av byggnaden med inredning och upplåter byggnaden kostnadsfritt till Nobelcentret. Bygg- och inredningskostnaden beräknas till 160–180 miljoner kronor.
- Nobelstiftelsen svarar för investeringar för verksamheten vilket med förutsatt ambitionsnivå motsvarar 74 miljoner kronor. Stiftelsen svarar därefter för hela driften.
- Tekniska högskolan, Karolinska Institutet och Universitetet får särskilt anslag om tillsammans 1,72 miljoner kronor för att inrätta fyra doktorandtjänster med placering vid Nobelcentret
- en internationell arkitektävling ordnas under Kulturhuvudstadsåret. Kostnad 4 miljoner kronor.
- en organisationskommitté tillsätts snarast med uppgift att ta fram ytterligare erforderligt avtalsunderlag och att utarbeta tävlingsunderlaget.

### 8.1 Jämförelse mellan alternativen

Av analyserna i föregående kapitel framgår att det bland de ombyggnadsalternativ vi undersökt endast är Medicinska kliniken vid Serafi-merlasarettet som vi bedömer som tänkbar lokal för ett Nobelcenter. Svagheten med detta alternativ är dock att byggnaden har en stark prägel av 1800-talets vårdinstitution, en bild som knappast svarar mot önskemålet att ge Nobelcentret en egen stark identitet. En återgång till den ursprungliga rumsindelningen skulle göra att utställningarna måste fördelas på ett relativt stort antal mindre salar, vilket beskär möjligheterna

att genomföra större och mer anslående utställningsarrangemang. Om å andra sidan de ursprungliga salarna slås samman till större utställningsrum skulle en sådan ombyggnad medföra irreversibla ingrepp i den kulturhistoriskt värdefulla byggnaden. Rumshöjden på i regel ca fyra meter exklusive installationer är också i minsta laget för större utställningsrum. Vidare förutsätter alternativet omlokalisering av en fungerande och nyligen renoverad vårdcentral.

Av nybyggnadslägena anser vi att Nobelparken måste uteslutas då den är belägen inom Nationalstadsparken. Utredningen finner det vara en naturlig utgångspunkt att inga ingrepp görs i denna och detta av flera skäl varav det att en ny lag inte bör utsättas för försök till ”tänjning” kan ses som det främsta; exploateringsintressen i området bör därför inte uppmuntras. Utredningen konstaterar att Stockholms stad inte önskar medverka till ingrepp i Nationalstadsparken.

Även vad beträffar Blasieholmskajen kan invändningar riktas mot att en byggnad här skulle medföra en förminskning av det kulturhistoriska värdet (riksintresse för kulturmiljövården) och den öppna stadsbilden. Stockholms stad ser inte detta alternativ som önskvärt.

En lokalisering inom det nybyggnadsområde intill Centralen/Cityterminalen som kommer att uppstå genom fortsatt spåröverbyggnad skulle ge Nobelcentret en från kommunikationssynpunkt överlägsen placering. Dock riskerar centret att komma i skymundan bland övriga verksamheter som finns eller kommer att etableras på platsen.

Järnvägsparken och området intill mot Klara sjö framstår som det alternativ som vunnit störst uppslutning av de olika lägen vi undersökt. Läget är – om den skrymmande trafikapparaten för biltrafik undanröjs – ett av Stockholms förnämsta. Det är också en plats där en offentligt tillgänglig byggnad av högt arkitektoniskt värde behövs.

Svagheten med alternativet Järnvägsparken är det för närvarande osäkra förhandlingsläget beträffande nedgrävning av Centralbron med tillhörande trafikramper. Byggnadsarbeten för centret kan vidare först påbörjas sedan tunneln för Centralbron byggts och ramperna rivits. Detta har av Ridderholmskommittén beräknats ta fem år i anspråk. Även alternativet Serafimerlasarettet förutsätter – om Landstinget vill medverka – att flyttning av nuvarande verksamhet först möjliggörs genom tillkomsten av nya lokaler. Också alternativet Blasieholmskajen erbjuder en osäker planeringshorisont då det kan förmodas att invändningar kommer att resas mot byggande på denna plats med tillhörande rättslig detaljplanprövning. Sammantaget finner utredningen därför inte den tidsutdräkt som kommer att uppstå om Järnvägsparken väljs som mer besvärande än de som kan uppstå vid andra möjliga lokaliseringar.

## 8.2 Genomförande

### 8.2.1 Kostnadsansvar, statens engagemang

Kostnaderna för att åstadkomma ett fungerande Nobelcenter kan delas upp på kostnader för tomt med erforderliga anslutningar, kostnader för byggnaden från projektering till underhåll och kostnader för själva verksamheten. Utredningen har i frågan om vilka åtaganden som bör ankomma på de olika intressenterna haft överläggningar med Stockholms stad, representerad av kommunstyrelsens ordförande, och Nobelstiftelsen. För staden innebär tillkomsten av ett internationellt Nobelcenter i Stockholm en utomordentlig tillgång. Med en lokalisering till Järnvägsparken, som vi vill förorda, kommer också centret att bidra till att ett av de viktigaste stadspartierna rustas upp på ett sätt som svarar mot detta mycket exponerade stadsrums krav. Den nuvarande skrymmande trafikapparaten synes vara en såväl oestetisk som olönsam användning av dyrbar tomtmark.

För statens del är det angeläget att Nobelpriset i det internationella medvetandet fastare än i dag eller åtminstone lika starkt knyts till Sverige. Det handlar således om effekter på Sverige-bilden. De genomgångar utredningen haft med företrädare för vetenskapssamhället och Svenska Akademien har också övertygat om att den inriktning som centret föreslås få kommer att ha stor betydelse för att stärka intresset och förståelsen för en framtidsinriktad naturvetenskaplig forskning och dess förutsättningar, liksom för litteraturen och det kreativa skapandet (jfr kapitel 4). Med ledning av dessa samtal bedömer vi att staten i princip bör påtaga sig uppgiften att uppföra byggnaden med dess fasta inredning. Uppgiften synes naturligen böra anförtros Statens fastighetsverk som i dag har lokalansvaret för många liknande institutioner. Nobelstiftelsen har sett som sin uppgift att svara för verksamheten och kostnaderna för denna.

Det föreligger flera möjligheter för fortsatt förvaltning och ägande av byggnad och tomtmark. Närmast kan två av dem komma på tal. Vad först beträffar byggnaden kan staten äga den för att sedan hyra ut den till stiftelsen. Hyreskostnader bör som framgår ovan i sådant fall ej debiteras stiftelsen, ev. med undantag för ett symboliskt belopp liknande det som utgår för exempelvis Nordiska Museet. Ett hyresavtal med sådant innehåll bör tecknas med stiftelsen. Av avtalet bör även klart framgå att stiftelsen som ensam huvudman ikläder sig alla kostnader för själva verksamheten varför statsbidrag i övrigt till denna inte kan förväntas. Konstruktionen innebär att staten omedelbart avskriver sin investering i byggnad och inredning. En annan möjlighet, som dock utredningen inte vill förorda, är att stat och kommun bildar en särskild

stiftelse eller ett bolag som äger och förvaltar byggnaden med i övrigt lika hyreskonstruktion som i det första alternativet.

Vad sedan beträffar tomtmarken bör Stockholms stads insats för tillkomsten av Nobelcentret kunna bestå i att iordningställa och tillhandahålla mark inklusive parkering. I åtagandet bör ingå de fördrade byggkostnader som kan uppstå på grund av att Nobelcentrets byggnad medverkar till en önskvärd överdäckning av kvarstående delar av trafikapparaten vid Tegelbacken samt kostnader för ev. omläggning av befintliga ledningar. Man torde även kunna förvänta sig att staden svarar för underhåll av byggnad mest fast inredning och alla kostnader för upprättande av detaljplan samt för bygglov- och plankarta.

Kostnadsfördelningen mellan parterna skulle till följd av denna modell och enligt den kostnadsberäkning som gjorts i kapitel 7 bli följande: *staten* 160–180 miljoner kronor för byggnad och inredning; *staden* 100 miljoner kronor för tomt exklusive administrativa kostnader och följdkostnader beroende på svårigheter på den valda byggplatsen samt 2% av bygg- och inredningskostnaderna eller ca 3,4 miljoner kronor/år för underhåll samt *stiftelsen* 66 miljoner kronor i investeringskostnad samt driftskostnaderna utöver fastighetsunderhåll. Dessa driftskostnader har vi efter avdrag för intäkter beräknat komma att uppgå till ca 14 miljoner kronor/år. Dock *föreslår* vi att Tekniska högskolan, Karolinska Institutet och Stockholms Universitet får i uppdrag att inrätta doktorandtjänster med placering vid Nobelcentret vars innehavare skall ha till uppgift att medverka i den publika programverksamheten – en doktorand för varje av Alfred Nobel instiftat prisämne som belyses närmare i centret. Kostnaden för detta är 430 000 kronor/år och tjänst eller 1,720 miljoner kronor/år. Vidare har Forskningsrådsnämnden ställt i utsikt årliga bidrag till centrets forskningsinformation i storleksordningen 1–2 miljoner kronor. Insatsen från *statens* sida skulle därmed utöver ovan angivna kostnader för byggnaden uppgå till åtminstone närmare 3 miljoner kronor för programverksamhet och forskningsinformation vid centret. Detta minskar den budgeterade verksamhetskostnaden som med vårt förslag annars skulle åvila Nobelstiftelsen med motsvarande belopp.

### 8.2.2 En internationell arkitekttävling är nödvändig

Nobelcentrets betydelse förutsätter som tidigare sagts en byggnad med motsvarande arkitektoniskt värde. Även det läge vid Tegelbacken intill Stadshuset och Riddarfjärden som utredningen förespråkar kräver en byggnad av hög kvalitet. Regeringen har i propositionen Kulturpolitik (SOU 1996/97:3) förklarat att den avser att driva frågor om kvalitet i

arkitektur och design i statligt byggande med en hög ambitionsnivå där staten i det egna byggandet skall utgöra föredöme. Som regeringen konstaterat förutsätter detta en medveten upphandling av arkitekt- och formgivningstjänster i syfte att uppnå bästa möjliga kvalitet. Ett beprövat sätt att finna en god arkitektonisk lösning av en byggnadsuppgift är att anordna en väl förberedd arkitekttävling. Utredningen förordar en sådan tävling och föreslår att intressenterna i ett Nobelcenter, dvs. Nobelstiftelsen som huvudman för verksamheten och staten/staden som huvudman för byggnaden, snarast tar ställning till frågan. En arkitekttävling skulle, utöver att ge förutsättningar för högsta möjliga kvalitet i lokalutformningen, också fokusera på arkitekternas centrala roll för stadsplanering och byggande i linje med riktlinjerna i den fastlagda kulturpolitiken. Enligt EU:s upphandlingsdirektiv och lagen om offentlig upphandling (LOU) skall en sådan tävling utlysas inom hela unionen. En tävling av detta slag kan förväntas samla ett mycket stort antal tävlande. Som jämförelse kan nämnas att tävlingen om Moderna Museet i Stockholm, som endast var en nationell tävling med några särskilt inbjudna utländska arkitekter, lockade över 200 tävlande. Till den internationella tävlingen om Akvarellmuseet kom närmare 400 förslag. Med hänsyn till den tidsutdräkt detta kan medföra finns möjlighet att minska juryarbetet utan att eftersätta kvalitetskraven genom att inleda processen med en s.k. prekvalificering. Det innebär att alla intresserade i en första omgång kan anmäla intresse och därvid lämna referenser till tidigare vunna tävlingar, uppförda byggnader av motsvarande slag etc. Det finns i detta sammanhang ingen anledning att inskränka deltagandet i prekvalificeringen till endast EU-medborgare. Man kan även, som var fallet vid tävlingen om Moderna Museet, kombinera en allmän tävling med en inbjuden där vissa välrenommerade arkitektkontor inbjuds deltaga mot ett garanterat arvode.

Av stor vikt för en lyckad tävling är att prissumman och ersättningen till ev. särskilt inbjudna sätts tillräckligt högt för att locka kvalificerade deltagare. Vi har erfarit att prissummorna bör uppgå till åtminstone en miljon kronor och att ersättningen till exempelvis 6–8 särskilt inbjudna bör beräknas 900 000–1 200 000. För administration av pristävlingen, som bör anförtros Fastighetsverket, bör en lika hög summa som prissumman avsättas. Härtill kommer kostnader för utannonsering, översättning av tävlingsmaterialet till engelska, publikation av priset, offentliga utställningar av resultatet etc. till ett belopp som inte bör understiga 800 000 kronor.

Det är väsentligt att tävlingen utgår från ett realistiskt och väl genomarbetat beslutsunderlag. Avtalsunderlag beträffande markupplåtelse och kostnadsfördelning måste tas fram, grundade på en djupare analys av byggplatsrelaterade kostnader. Detaljplanfrågor måste penet-

reras. Härtill kommer utarbetande av ett i övrigt fullgott tävlingsunderlag.

För framtagande av ett sådant underlag under hösten bör en särskild organisationskommitté tillsättas med representanter för Nobelstiftelsen, Stockholms stad, SJ och Banverket (om den av oss förordade lokaliseringen väljs) samt Statens fastighetsverk och Kulturdepartementet.

## 8.3 Utredningens förslag

### 8.3.1 Om nybyggnad, arkitekttävling och fördelat kostnadsansvar

Utredningen har i det föregående presenterat olika alternativ för en lokalisering av ett Nobelcenter i Stockholm och har funnit att det överlägset bästa läget är inom nuvarande trafikområde vid Tegelbacken i Stockholm sedan detta rensats från nuvarande trafikramper i enlighet med studier utförda inom Stockholms stad. Vi anser att tillkomsten av ett Nobelcenter på denna plats – förutom att skänka centret en välbelägen och representativ plats i stadens monumentala kärna – även skulle medverka till att stadsrummet återges en stadsbild och bebyggelse som svarar mot dess framträdande plats vid vattnet mittemot Riddarholmen och Stadshuset. Vi *föreslår* således att Nobelcentret byggs vid Tegelbacken. Vårt förord bygger dock på att de nuvarande trafikramperna avlägsnas inom kortast möjliga tid.

Vi *föreslår* att staten engagerar sig i projektet genom att svara för uppförande av byggnaden som överläts hyresfritt till Nobelstiftelsen. Vi har således inte funnit det realistiskt att centret skulle kunna komma till stånd utan ökade statsutgifter. Överlåtelsen bör ske på villkor att verksamheten bedrivs i huvudsak enligt den här beskrivna verksamhetsidén. Vi *föreslår* att Statens fastighetsverk ges i uppdrag att svara för uppförande av byggnaden och att detta föregås av en internationell arkitekttävling som anordnas i samverkan med Stockholms stad och Nobelstiftelsen. Denna tävling kan lämpligen utlysas och genomföras som en del av verksamheterna under Kulturhuvudstadsåret 1998. Vårt förslag innebär att tillkomsten av ett Nobelcenter förs in som ett inslag i förhandlingarna mellan stat och kommun i fråga om nedgrävning av Centralbron enligt Riddarholmskommitténs förslag.

Vi *föreslår* att staten särskilt upptar förhandlingar med Stockholms stad om stadens medverkan i tillkomsten av Nobelcentret genom dels upplåtelse och färdigställande av tomtmark, dels frågan om kostnadsansvar för plan- och bygglovs-kostnader och liknande avgifter i enlighet



med vad som närmare utvecklats under avsnitt 8.2.1, dels fastighetsunderhållet.

Vårt förslag innebär följande kostnadsfördelning mellan parterna:

- *staten* 160–180 miljoner kronor för byggnad och inredning;
- *staden* 120 miljoner kronor för tomtmark och anslutnings-, bygglovs- och plankostnader, kostnader för markarbeten plus kostnaden för ev. fördyrade konstruktionskostnader på den valda byggplatsen, vidare kostnaden för fastighetsunderhåll beräknat till 2% av bygg- och inredningskostnaderna eller ca 3,4 miljoner kronor/år, samt
- *stiftelsen* 74 miljoner kronor i investeringskostnad samt driftskostnaderna utöver fastighetsunderhåll. Driftskostnaderna har vi efter avdrag för intäkter beräknat till ca 14 miljoner kronor/år.

Vi *föreslår* att Fastighetsverket ges i uppdrag att under Kulturhuvudstadsåret 1998 arrangera och genomföra en internationell arkitektävling om ritningar till ett Nobelcenter och att 4 miljoner kronor avsätts för detta ändamål under budgetåret. För framtagande av ett fullgott tävlingsunderlag under hösten *föreslår* vi också att en särskild kommitté snarast tillsätts med representanter för Stockholms stad, SJ, Nobelstiftelsen, Statens fastighetsverk och Kulturdepartementet.

Vi *föreslår* att Tekniska högskolan, Karolinska Institutet och Universitetet får i uppdrag att inrätta doktorandtjänster med placering vid Nobelcentret och med uppgift att medverka i programverksamheten – en doktorand för vart och ett av de av Alfred Nobel instiftade prisämnena som närmare belyses i centret. För detta ändamål bör ett belopp på 1,72 miljoner kronor/år avsättas i budgeten för högre undervisning. Beloppet är baserat på en årskostnad om 430 000 kronor per doktorand/år och en tjänst för vardera av de fyra prisämnena fysik, kemi, fysiologi/medicin och litteratur. Beviljas detta minskas stiftelsens ovan uppgivna kostnader med motsvarande belopp.

### 8.3.2 Får Nobelcentret någon betydelse för jämställdhet, regionalpolitik och brottslighet?

Naturvetenskap är av tradition en vetenskap som till skillnad från humaniora tilldrar sig intresse från i huvudsak män. Ett Nobelcenter kommer därför i likhet med tekniska museer att kunna attrahera en manlig publik. Man kan därmed förvänta sig att centret kommer att medverka till en jämnare könsfördelning bland besökare på museer och andra kulturinstitutioner – en grupp som annars i huvudsak visat sig domineras av kvinnor. Men ett Nobelcenter med den här beskrivna

verksamhetsidén kommer också att tematiskt kunna intressera kvinnor eftersom presentationerna blir ämnesövergripande och insatta i ett kulturellt och socialt sammanhang. Kvinnliga forskare har enligt Forskningsrådsnämnden visat större intresse än manliga för ämnesövergripande och tvärvetenskaplig forskning. Nobelcentret kan därmed få stor betydelse för ökad jämställdhet vad gäller tillgång till vetenskapsinformation och förståelse för vetenskaplig forskning samt stimulera unga kvinnor att i ökad utsträckning välja naturvetenskapliga utbildningar.

Delvis annorlunda förhåller det sig med utnyttjandet av IT, som enligt verksamhetsidén skall spela en stor roll i centrets informationsverksamhet. Hittills har män skaffat sig ett försprång vad gäller utnyttjandet av den nya informationstekniken. Det är angeläget att denna skillnad observeras vid uppbyggandet av informationsbaserna och utformningen av centrets hemsida eller hemsidor så att tröskel-effekterna i möjligaste mån reduceras.

Utredningen föreslår i enlighet med sina direktiv att centret lokaliserar till Stockholms city. Således kommer dominansen av kulturinstitutioner i huvudstaden att öka och stadens roll som landets kulturcentrum att förstärkas. Lyckas centret tilldra sig den förväntade nationella och internationella uppmärksamheten kommer det att bidra till att Stockholms attraktivitet för företagsetablering ökar. Den planerade IT-verksamheten kommer dock att göra kunskapen om nobelprisämnena tillgänglig över hela landet och därmed medverka till en regionalt utjämnande kunskapsspridning.

Utredningen har haft att – i likhet med alla statliga utredningar – beakta att alla förslag som läggs fram skall föregås av en analys och innehålla en beskrivning av effekterna för brottsligheten och för det brottsförebyggande arbetet, om en sådan belysning kan göras på ett meningsfullt sätt. Med det uppdrag som utredningen haft – att studera förutsättningar och samverkansformer för att få till stånd ett Nobelcenter – kan det inte anses att en analys skulle vara meningsfull. Utredningen har därför valt att inte fördjupa sig vidare i frågan.

## Bilaga 1

Etablering av ett Nobelcenter i  
StockholmDir.  
1997:23

---

Beslut vid regeringssammanträde den 30 januari 1977.

**Sammanfattning av uppdraget**

En särskild utredare tillkallas för att utreda en etablering av ett Nobelcenter i Stockholm. Utredaren skall

- beskriva den övergripande verksamhetsinriktningen,
- presentera förslag till statens engagemang i projektet i samråd med Nobelstiftelsen,
- lämna förslag på olika alternativ för lokalisering,
- analysera de ekonomiska konsekvenserna för respektive alternativ och föreslå finansiering för dessa,
- ange tidsramar för de olika alternativen och
- beskriva de samarbetsformer och den samverkan som kan komma till stånd med kultur- och utbildningsaktiviteter som kan anknytas till ett Nobelcenter.

**Bakgrund**

Tankarna på ett Nobelmuseum väcktes av Nobelstiftelsen år 1993 och en framställning om överläggningar i frågan lämnades till regeringen den 5 december 1994 och utvecklades ytterligare i skrivelse av den 26 februari 1996. Enligt projektplanerna var ambitionen att museet skulle stå klart vid hundraårsjubileet av nobelpriset år 2001.

Nobelprisen ger Sverige och Norge en stor internationell uppmärksamhet på de vetenskapliga och kulturella områdena och i vad avser arbetet för freden. Nobelprisens historiska och nutida spegling av vetenskap och utveckling liksom den gränsöverskridande kopplingen mellan naturvetenskap och humaniora är internationellt slagkraftig och bör kunna tilldra sig ett avsevärt publikintresse samt utgöra en bas för omfattande kultur- och utbildningsaktiviteter. En permanent exponering fokuserad kring nobelprisen, pristagarna och de olika ämnesområden som dessa representerar bör också kunna stimulera till ett ökat

intresse för vetenskap och kultur. Ett Nobelcenter i Stockholm kan utvecklas till en viktig institution för internationellt utbyte på de berörda områdena.

Flera olika förslag och alternativ till lokalisering av ett Nobelcenter har översiktligt diskuterats. Det är väsentligt att samlat klarlägga för- och nackdelar hos olika alternativ för att därigenom skapa ett tillförlitligt och komplett beslutsunderlag.

### **Uppdraget**

En särskild utredare tillkallas för att utreda en etablering av ett Nobelcenter i Stockholm. Utredaren skall mot bakgrund av bl.a. Nobelstiftelsens program för ett Nobelmuseum beskriva den övergripande verksamhetsinriktningen och lägga förslag till statens engagemang i projektet. Därutöver skall utredaren kartlägga vilka andra funktioner på kultur- och utbildningsområdena som skulle kunna inkluderas i ett Nobelcenter. Vidare skall former för sådan samverkan beskrivas. Verksamhetsinriktning och förslag till innehåll skall ligga till grund för en analys av lokalbehov och andra förutsättningar såsom personalbehov etc.

Utredaren skall presentera olika alternativ för en lokalisering av ett Nobelcenter i Stockholm och därvid överväga de faktorer som kan vara avgörande för verksamheten, såsom läge, representativitet, kostnader och finansiering. Såväl möjligheten till utnyttjande av befintliga lokaler som uppförande av en ny byggnad bör analyseras.

Till varje alternativ skall fogas en redogörelse för de samlade ekonomiska konsekvenserna av förslaget samt förslag till såväl kort- som långsiktig finansiering. Tidsramar för genomförande av alternativen skall anges. I redogörelsen skall klart framgå vilka intressenter, utöver Nobelstiftelsen, som är berörda av respektive förslag och hur ansvarsfördelning och åtaganden skall fördelas. Utgångspunkten skall vara att statens åtaganden inte medför ökade statsutgifter.

### **Arbetets bedrivande**

Utredaren skall utarbeta förslag i samråd med Nobelstiftelsen.

Arbetet skall bedrivas i kontakt med de myndigheter, institutioner och övriga som krävs för att uppdraget skall kunna fullgöras.

Utredaren skall i sitt arbete beakta regeringens generella direktiv om att redovisa regionalpolitiska konsekvenser (1992:50), om att pröva offentliga åtaganden (1994:23), om att redovisa jämställdhetspolitiska

aspekter (1994:124) och om att redovisa konsekvenserna för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet (1996:49).

### **Redovisning av uppdraget**

Arbetet skall vara avslutat och rapporterat till regeringen senast den 30 maj 1997.

(Kulturdepartementet)

Bilagorna 2 t.o.m. 5 finns endast i den tryckta versionen.